

Minna Keino

"TUUTI LASTA TUONELAAN"

Minna Canthin *Anna Liisan*

ja uskomustarinoiden yhteisiä piirteitä

lapsenmurhan kuvaamisessa

Teatterin ja draaman tutkimuksen pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto, lokakuu 2006

TAMPEREEN YLIOPISTO, Taideaineiden laitos
KEINO, MINNA: "Tuuti lasta Tuonelaan"
Minna Canthin *Anna Liisan*
ja uskomustarinoiden yhteisiä piirteitä
lapsenmurhan kuvaamisessa
Pro gradu -tutkielma, 108 sivua, 1 liitesivu
Lokakuu 2006

Tutkin pro gradu -työssäni, voiko Minna Canthin *Anna Liisa* (1895) olla täysin erilaisten kulttuuristen tekstien, lapsenmurhaajasta kertovien uskomustarinoiden, hypoteksti.

Anna Liisassa ja lapsensa murhaajasta kertovissa tarinoissa on paljon yhteisiä piirteitä. Näiksi voi lukea esimerkiksi raskauden salaamisen, rikoksen ja tekijän menneisyytensä tähden kokeman rauhattomuuden.

Lapsenmurhia tapahtui Suomessa paljon juuri 1800-luvun lopulla, jolloin Canthkin kirjoitti *Anna Liisansa*. Canth halusi tarttua muiden realistien tavoin ajankohtaiseen ongelmaan, joten *Anna Liisa* kertoo myös siitä, miten lapsenmurhaan ja lapsensa murhaajaan suomalaisessa yhteiskunnassa suhtauduttiin.

Nykyään perinne ei enää kulje suullisena ja lapsenmurhista puhutaan muutenkin paljon vähemmän, mutta *Anna Liisaa* esitetään edelleen paljon suomalaisissa teattereissa. Lapsenmurhakaan ei ole hyvinvointiyhteiskunnastamme hävinnyt mihinkään, ja vaikka aikaa on Canthin päivistä kulunut, lapsenmurhan taustalta löytyy yhä edelleen samoja syitä kuin tuolloinkin.

Canth on jalostanut *Anna Liisassaan* lapsenmurhatradition hypotekstin, jonka ansiosta voimme edelleen kuulla taustalta myös vanhat tarinat. Canthin ansiosta pystymme tänäkin päivänä peilaamaan myös ajankohtaisia kokemuksia ja ennen kaikkea kuulemaan *Anna Liisan*, lapsensa surmanneen naisen, äänen.

Asiasanat: Minna Canth, *Anna Liisa* -näytelmä, lapsenmurha, kansanperinne, uskomustarinat, hypoteksti, intertekstuaalisuus.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 ORIGINAALINERO JA TRANSTEKSTI	8
2.1 Realismi ja intertekstuaalisuus	8
2.2 Gérard Genetten transtekstuaalisuus	10
3 LAPSEN MURHA KANSANPERINTEESSÄ	14
3.1 Mitä myytit ovat?	14
3.2 Lapsenmurhatarinoiden synty-ympäristö	15
3.3 Lapsenmurhatarinat Kansanrunousarkistossa	21
3.4 Lapsenmurhatarinoiden analysointia	23
3.5 Liekkiö-perinne	29
4 ANNA LIISA	34
4.1 Anna Liisan juoni	34
4.2 Minna Canthin käsikirjoitusluonnokset	35
4.3 Anna Liisa lapsensa murhaajan kuvana	39
4.4 <i>Anna Liisa</i> perheen ja yhteisön kuvaajana	46
4.4.1 Pirkko, talon nuori tytär	47
4.4.2 Anna Liisa ja Riikka, tytär ja äiti	51
4.4.3 Kortesus ja Riikka, vanhemmat	56
4.4.4 Mikko ja Husso	60

4.4.5 Anna Liisan tuomio	66
4.5 Canthin suhde uskontoon ja sen vaikutus <i>Anna Liisaan</i>	72
4.6 Miksi juuri lapsenmurhaajan tarina?	76
5. KOONTAA JA PÄÄTELMIÄ	82
LYHENTEET	95
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	96
Tutkimuskohteet	96
Painetut lähteet ja kirjallisuus	97
Sanomalehtiartikkelit	106
Painamattomat lähteet	107
LIITTEET	109

1 JOHDANTO

Lapsenmurha Minna Canthin (1844-1897) *Anna Liisassa* (AL) ja suomalaisissa uskomustarinoissa kiinnostaa minua erityisen paljon siksi, että ne käsittelevät vakavaa ongelmaa, joka on loppujen lopuksi yllättävän ajaton. Historiasta tiedetään esimerkiksi, että antiikin aikana lapsenmurha oli yksi keino, ehkäisyn ja abortin lisäksi, jolla pidettiin huolta perheiden mahdollisimman pienestä lapsiluvusta (Kaimio 1998, 33). Ennen kristinuskon saapumista lapsen hylkäämistä metsään ennen hänen nimeämistään ei pidetty Skandinaviassa vakavana asiana. Vasta nimen antamisen katsottiin tuovan lapselle oikeuden kuulua yhteisöön. Uuden uskon saapuminen Pohjolaan ei kuitenkaan ollut mikään selkeä merkkipylväs lapsenmurhien kriminalisoinnissa, vaikka näin saattaisi helposti luulla. Kansa uskoi mihin uskoi, ja kirkkojen edustajilla oli edelleen hyvin pitkään omassa yhteisössään valta päättää lapsen hengestä. (Pentikäinen 1968, 354-355.)

Lapsenmurhasta kasvoi yleinen sosiaalinen ongelma 1600- ja 1700-luvuilla ympäri Eurooppaa ja etenkin Ruotsi-Suomen alueella. 1700-luvulla lapsenmurha nousi Ruotsi-Suomessa jopa yleisimmäksi rikokseksi, josta seurasi

kuolemanrangaistus. Varsinainen lapsenmurhien "huippu-kausi" Suomessa sijoittuu kuitenkin työni kannalta mielenkiintoiseen aikaan, nimittäin 1800-luvun loppuun ja 1900-luvun alkuun (Pohjola-Vilkuna 1995b, 113). Juuri noihin aikoihin (1895) Minna Canth julkaisi *Anna Liisansa*. Huomattavimpana syynä lapsenmurhien lisääntymiseen juuri tuolloin pidetään seksuaalikontaktien lisääntymistä, mitä todistaa etenkin aviottomien lasten lukumäärän huomattava kasvu vuosien 1890 ja 1910 välillä (Pohjola-Vilkuna 1995a, 31).

Seksuaalikontaktien lisääntyessä yleistyivät luonnollisesti myös ei-toivotut raskaudet. *Anna Liisan* kuvaamina aikoina maaseudulla ei yleensä edes tunnettu ehkäisyvälineitä tai -menetelmiä, ellei keskeytettyä yhdyntää sellaiseksi lueta. Etenkin avioliitossa eläneet naiset joutuivat kovaan rasitukseen: kun edellisen lapsen imetys päättyi, alkoi uusi raskaus miltei välittömästi. (Niiranen 1986, 294.)

Lapsensa surmanneet naiset olivat pääsääntöisesti eri yhteiskuntaluokkaa kuin surmattujen lapsien isät. Erittäin usein luvaton suhde kehittyi etenkin piiaan ja talollisen, tai piian ja talollisen pojan välille (Pohjola-Vilkuna

1995a, 50-51). Tällaiseen suhteeseen on voimakkaasti liittynyt talollisen oikeutena pidetty niin sanottu käyttöoikeus. Talollisluokan miehet, etenkin naimattomat, pitivät itsestäänselvyytenä, että taloon otettu uusi piika testattiin seksuaalisesti:

"[...] miehellä oli oikeus tarkastaa, millaisia naisia taloudessa eli ja teki töitä." (Pohjola-Vilkuna 1995a, 104.)

Epäsäätyiseen erotiikkaan ja siitä seuranneeseen "luvattomaan" raskauteen suurimpana syynä lienee se, että samansäätyisillä miehillä ei ollut suoranaista valtasuhdetta oman säätyensä naiseen, sillä he eivät voineet esimerkiksi taloudellisella vallalla painostaa naista kanssaan seksuaalikontaktiin. Toisaalta samansäätyisten parien esiaviolliset seksikokeilut ovat helposti jääneet suuremmitta huomioitta siksi, että tällainen luvaton suhde päättyi hyvin usein avioliittoon. (Pohjola-Vilkuna 1995a, 101.)

Lapsensurmista kertovat tarinat ovat saaneet alkunsa lähinnä Länsi-Suomessa, joka on ollut Ruotsista maahanmuuttajien mukana tulleen perinteen ensimmäisenä maihinnousupaikkana (Pentikäinen 1968, 389). Huomattavaa

onkin, että suomalaisten omanaan pitämä myyttiperinne ei kuitekaan ole yksin meidän, vaan naapurikansoillammekin on osuutensa meidän perinteissämme, kuten meilläkin heidän (Simonsuuri 1947, 5). Lapsenmurhatarinoita on kerrottu ennen kaikkea varoitusmielessä (Jauhiainen 1990, 129).

Canthin lisäksi lapsenmurha-teemaa esiintyy runsaasti myös muilla kirjailijoilla. Jo antiikin aikana Euripides kirjoitti näytelmän Medeiasta. Myöhemmin Goethe käsitteli lapsenmurhaa Faustissa. Leo Tolstoi puolestaan kirjoitti lapsenmurhasta kymmenisen vuotta ennen Canthia näytelmässään *Pimeyden valta eli kun kynsi on kiinni, niin on koko lintu hukassa* (1886). Julkisesti on kuitenkin annettu ymmärtää, että Canthin suuri kirjallinen vaikuttaja oli Kiellandin *Karen* (Nieminen 1990).

Lapsenmurhaa on käsitelty myös suomalaisessa maalaustaiteessa. Esimerkiksi Akseli Gallén kuvaa lapsenmurhaajaa maalauksessaan *Salasynnyttäjä* (1885), jota nykyään kutsutaan kaunistellusti nimellä *Eksynyt* (Liite 1). Vaikka lopullisessa työssä lapsen ruumista ei tytön rinnalla olekaan, maalauksen pohjana on kaksi vuonna 1885 maalattua luonnosta, joissa nainen istuu puunrunkoon nojaten kuollut lapsi vierellään. Ei-toivotun lapsen

historiasta katsotaan maalauksessa kertovan sen, että lopullisessa versiossa nuori nainen nojaa puunrunkoon vaatteet repsottaen, mitä on pidetty viittauksena tytön raskauden väkivaltaiseen alkuun. Toisaalta siitä katsotaan kertovan myös tytön vieressä olevan mustan kannon, jota on pidetty raiskaajasta kertovana fallossymbolina. Gallén itse tuntui tiedostaneen maalauksensa ajankohtaisuuden kotimaassa, mutta alun perin hän kertoi saaneensa aiheen luonnoksiinsa marras-joulukuussa 1884 Pariisissa näkemästään *Faustin* oopperaesityksestä. Myöhemmin Gallén kuitenkin totesi, että *Eksynyt* viittaa *Kalevalan* sisarenraiskaus-teemaan, ja maalausta onkin pidetty taiteilijan ensimmäisenä kookkaana *Kalevala*-henkisenä taideteoksena. (Gallen-Kallela-Sirén 2001, 46-49.)

Kaiken kaikkiaan asetelma *Anna Liisassa* ja lapsenmurhatarinoissa on varsin mielenkiintoinen etenkin sen takia, että niissä tuntuu olevan yhtymäkohtia. Tavoitteenani onkin tarkastella, mitä ja millaisia nuo yhtymäkohdat ovat. Luonnollisesti pohdin myös, miten Anna Liisa ja myytit poikkeavat toisistaan, sillä erojakin löytyy jo pelkästään siitä syystä, että tutkimukseni kohteena oli sekä kirjoitettu draama että pitkään suullisena perintönä kulkeneet myytit.

Koska vertailen kahden erilaisen kulttuurisen tekstin, näytelmän ja alun perin suullisena kulkeneen perinteen, yhtymäkohtia, haluan myös nähdä, miten nämä tekstit peilaavat toisiaan. Onko Canthin näytelmällä ja lapsenmurhatarinoilla intertekstuaalinen yhteys?

Kansanperinteessä puhutaan paljon myyteistä. Voidaanko nämä suomalaisen kertomusperinteen lapsenmurhatarinat nähdä myytteinä? Entä sisältääkö *Anna Liisa* myyttillisiä aineksia?

Mielenkiintoista olisi myös saada selville, oliko näillä suomen kansan kertomilla uskomustarinoilla kenties olla jotain tekemistä sen kanssa, että Minna Canth on aikoinaan tarttunut lapsenmurha-aiheeseen? Kertovatko Canthin varhaiset käsikirjoitusluonnokset jotain uutta *Anna Liisasta*? Miten *Anna Liisa* kuvaa 1800-luvun lopun suomalaista yhteiskuntaa?

Minna Canthin *Anna Liisa* luo pohjan tälle pro gradu -työlle. Kuopin kaupunginkirjastossa säilytetään Minna Canthin arkistoa, jossa on muun muassa Canthin kirjoittamia ja saamia kirjeitä, mutta myös hänen varhaisia käsikirjoituksiaan. Arkistosta löytyy myös

Canthin käsin konseptipaperille kirjoittamia osia *Anna Liisasta* (AL käsikirjoitus) vuodelta 1895. Olen ottanut nämä katkelmat mukaan tutkimukseeni syventämään näytelmän kuvaamaa maailmaa ja sen henkilöitä. Kansanperinteen puolelta olen käyttänyt materiaalinani Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston uskomustarinakortiston lapsenmurha- ja kuvaavia kertomuksia.

2 ORIGINAALINERO JA TRANSTEKSTI

2.1 Realismi ja intertekstuaalisuus

Kirjallisuuden klassisessa paradigmassa intertekstuaalisuus, tekstienvälisyys, oli ilmiönä itsestäänselvyys. Kirjallisuuden teemoja ja aineksia ammennettiin samoista aiheista yhä uudelleen ja uudelleen. Ajatus kirjallisen perinteen yhteisomistuksesta murtui 1700-luvun jälkipuoliskolla, kun klassinen paradigma hylättiin, ja taideteoksilta alettiin vaatia ainutlaatuisuutta. (Saariluoma 1998, 7.)

1800-luvun kirjallinen pääsuuntaus oli realistisuus. Minna Canthiakin pidetään realistina, ja Canth itse ajatteli *Anna Liisan* ilmestyttyä, että näytelmä saattaa olla liiankin realistinen (Tiirakari 1997, 197). Huolimatta siitä, että kirjailijalla oli yleensä päämääränä oman ajan yhteiskunnan ja ihmisten totuudenmukainen kuvaus, realismissa ei silti hylätty ajatusta kirjailijasta romanttisena originaalinerona. Realisteja on kuvattu myös traditionaalisen ajattelun vihollisina, joiden teokset eivät saaneet rakentua kirjalliselle traditiolle. Tähän sekoittuneena positivistinen vaikutustutkimus pyrki osoittamaan, että kirjailija on omaksunut tiettyltä

toiselta kirjailijalta jotain omaan teokseensa. Yhteyden löytyminen oli luonnollisesti ristiriidassa originaalisuusvaatimuksen kanssa, ja sen pahempi kirjailijalle olikin, mitä enemmän riippuvuuksia ja lainoja pyrittiin osoittamaan. Kirjailijan olikin peitettävä näkyvistä tradition jäljet ja luoda mielikuva, että hänen tuotoksensa perustuu todellisuuteen. (Saariluoma 1998, 8.)

Intertekstuaalisuuden idea löi itsensä läpi muutama vuosikymmen sitten (Saariluoma 1998, 9). On tärkeää muistaa, että intertekstuaalisuutta ei tutkita siksi, että pyrittäisiin selvittämään, onko teosten välinen yhteys tiedostettua vai tiedostamatonta. Lähtökohtana olisikin pidettävä lukijan tekemiä havaintoja ja sitä, kuinka tekstit yhdessä muodostavat uusia merkityksiä. (Makkonen 1991, 16.)

Vaikka intertekstuaalisuudessa tekstin merkitys muodostuu sen suhteesta muihin teksteihin, ei kyse ole siitä, etteikö kirjailijan luovuudesta oltaisi kiinnostuneita. Originaalisuuden katsotaankin syntyvän siitä, miten lainattua ainesta käytetään (Makkonen 1991, 15). Yksi intertekstuaalisuuden keskeisistä ajatuksista

onkin vuoropuhelu tekstin ja oman aikansa tradition ja kirjallisuuden kanssa (Makkonen 1991, 24). Lainaukset eivät välttämättä kuitenkaan rajoitu vain kirjallisuuteen ja traditioon, vaan laajasti ajateltuna intertekstuaalisuus kuuluu koko kulttuurin kenttään (Genette 1982, 435-445).

2.2 Gérard Genetten transtekstuaalisuus

Gérard Genette (s. 1930) on lähestynyt intertekstuaalisuutta poetiikan kannalta ja myös teoskokonaisuuksia silmälläpitäen. Genette antaa ymmärtää, että muut tutkijat ovat jättäneet huomiotta intertekstuaalisuudessa muut kuin lokaalin tavan käsittää intertekstuaalisuus. Genette haluaakin erottua muiden intertekstuaalisuutta tutkineiden henkilöiden joukosta ja nimittää tekstien välisiä suhteita transtekstuaalisuudeksi. (Lyytikäinen 1991, 145.)

Genette jakaa transtekstuaalisuuden kentän viiteen tyyppiin: intertekstuaalisuuteen, metatekstuaalisuuteen, arkkitekstuaalisuuteen, paratekstuaalisuuteen ja hypertekstuaalisuuteen. Intertekstuaalisuuden lajeiksi Genette laskee viiteet eli alluusiot, sitaatit ja

plagiaatit. Metatekstuaalisuus on Genetten mukaan tekstin kommentoiva suhde toiseen tekstiin, jolloin kyseessä on myöhemmän tekstin puhe aiemmin julkaistusta tekstistä. Arkkitekstuaalisuudessa taas ilmenevät ne piirteet, jotka edustavat monille teksteille yleisiä ominaisuuksia, eli kyse on lähinnä saman lajityypin intertekstuaalisesta suhteesta jokaiseen toiseen lajityypin edustajaan. Paratekstuaalisuudessa taas on kyse tekstin ymmärtämistä säätelevästä aputekstistä, jolloin tekstin paratekstiksi voidaan katsoa melkein mikä tahansa tekstiä määrittävä seikka, esimerkiksi kirjailijan nimi. (Genette 1982, 8-11.)

Näitä transtekstuaalisuuden tyyppisiä voi löytää jokaisesta tekstistä, eivätkä ne välttämättä sulje toisiaan pois (Genette 1982, 14-15). Tutkimukseni kannalta mielenkiintoisin Genetten määrittelemistä tyypeistä on kuitenkin hypertekstuaalisuus eli palimpsestit. Siinä on kyse kahden tekstin välisistä muunnoksista. Hypoteksti on kahdesta verrattavasta tekstistä aiempi, jonka transformaationa tarkasteltava teksti, hyperteksti, nähdään. Hypertekstuaalisuudessa ei metatekstuaalisuuden tavoin ole kyse aiemman tekstin kommentoimisesta, vaan

hyperteksti on kokonaisuudessaan muunnos hypotekstistään.
(Genette 1982, 11-12.)

Hypertekstuaalisuudessa ei kuitenkaan ole kyse plagioinnista. Lyytikäisen sanoin: "Hyperteksti määrittää itse suhteensa hypotekstiin, tulkitsee sitä ja käyttää sitä omiin tarkoituksiinsa eikä missään mielessä ole redusoitavissa siihen". Hypertekstissä on siis kyse itsenäisestä tekstistä, joka voidaan nähdä uudella tavalla hypotekstiään vasten, mutta kyse on myös vuorovaikutuksesta. Myös hypoteksti on mahdollisuus nähdä uudessa valossa hypertekstinsä ansiosta. Hypotekstin vaikutuksen pitää kuitenkin olla laaja-alaista, jotta kyse on hypertekstuaalisuudesta. Hypertekstin tai jonkin parateksteistä pitää ilmoittaa kiistattomasti tekstin hypertekstuaalinen luonne, jottei kysymys olisi vain lukijan oman tulkinnan varaan rakennetusta oletuksesta.
(Lyytikäinen 1991, 156.)

Intertekstuaalisuudessa keskeistä on tekstien välisten suhteiden tutkiminen ja tyypittely. Hypertekstin ja hypoteksin välisen suhteen määrittely riippuu kuitenkin hyvin pitkälti myös ajan kulumisesta. Aikalaislukijoille selvät merkit saattavat historian kuluessa hävitä

esimerkiksi siinä tapauksessa, ettei hypotekstiä enää tunneta, jolloin kahden tekstin välinen hypertekstuaalisuus ei olekaan enää ollenkaan selvä asia. Merkkien selvyys on aina riippuvainen lukijasta. Jokaisella lukijalla on erilaiset taustat. Lukijan taustasta ja lähestymistavasta onkin pitkälti kiinni, mihin merkkeihin lukija reagoi. (Lyytikäinen 1991, 164-165.)

3 LAPSEN MURHA KANSANPERINTEESSÄ

3.1 Mitä myytit ovat?

Puhuttaessa myyteistä, tulevat useille ensin mieleen antiikin jumalat, ja suomalaiselle ehkä sen jälkeen *Kalevala*. Nykyihmiselle myytit siis merkitsevät ennen kaikkea vanhoja, jopa pölyttyneitä, tarinoita. Myytit eivät kuitenkaan välttämättä ole pelkkiä kertomuksia jumalien elämästä, maailman synnystä tai kuvitteellisesta kansallisesta historiastamme. Myytit saatetaan nähdä myös esimerkiksi heijastumana ihmisten maailmasta (Armstrong 2005, 8-10).

Ihminen on aina ollut myytintekijä. Arkeologisten kaivausten perusteella voidaan esimerkiksi sanoa, että jo neandertalinihminen uskoi kuoleman jälkeiseen elämään. Neandertalilaisten haudat paljastavat meille myös tärkeää tietoa myyteistä itsestään. (Armstrong 2005, 1-3.)

Armstrongin mukaan myytti on ensinnäkin lähes aina sidoksissa kuoleman kokemukseen ja pelkoon sukupuuttoon kuolemista. Arkeologisten löytöjen perusteella voidaan myös sanoa, että eläinten luut paljastavat hautauksen olleen usein osa uhrausta. Mytologia ja rituaalit ovat

siis monesti erottamattomia. Neandertalinihmisen myytti oli jollain tavalla kutsu haudan takaa. Voimakkaimmat myytit menevät äärimmäisyyksiin, ne pakottavat meidät käsittelemään kokemuksiamme. Myytti kertoo tuntemattomasta. Siitä, mihin meillä ei aina ole edes sanoja. Myytti ei kuitenkaan ole kertomus vain oman itsensä takia. Myytti kertoo meille, kuinka meidän tulisi käyttäytyä. Viimeiseksi myytti Armstrogin mukaan kertoo toisesta maailmasta, rinnakkaisesta todellisuudesta, joka jollain tavalla tukee omaa maailmaamme. Yksinkertaistetusti voitaneen siis sanoa, että tarina on myytti vasta, kun siihen sisältyy jotain yliluonnollista. (Armstrong 2005, 3-4.)

3.2 Lapsenmurhatarinoiden synty-ympäristö

Lapsenmurha on tuttu tarina suomalaisessa kertomusperinteessä. Juha Pentikäisen mukaan lapsenmurhatarinat ovat juuri varoittavan esimerkkinsä takia levinneet erityisen nopeasti ja jääneet elämään aina meidän päiviimme saakka (Pentikäinen 1968, 355).

Vielä 1800-luvullakin kansanusko ja kirkon virallinen oppi elivät rinta rinnan. Kansan oma moraalit ja kristillisen

kirkon moraali eivät aina seksuaalikysymyksissä käyneet yksiin. Esiaviolliset suhteet olivat yleisiä ja hyväksyttyä rahvaan keskuudessa. Kihlaus ja kirkossa kuuluttaminen riittivät monelle parille naimisluvaksi, ja usein mentiin virallisesti vihille vasta ensimmäisen lapsen jo synnyttyä (Nousiainen 1990, 164).

Ongelmalliseksi asiat alkoivat muuttua, oli sitten kysymys talollisista, torppareista tai vaikka palkollisista, kun alettiin harrastaa esiaviollista seksiä erisäätyisten kesken. Kuten aiemmin mainitsin, yleisintä luvaton eroottinen suhde oli alempisäätyisten naisten ja talollisten miesten välillä. Luvattomissa suhteissa naisista vain neljännes oli talollisten tai torppareiden tyttäriä. Erisäätyiset nuoret, yleensä siis talollisen poika ja palkollinen, saattoivat seurustella keskenään hyvinkin näkyvästi, mutta etenkin talollisten poikien seurustelu painottui tällöin erityisesti seksuaalisuhteeseen eikä suinkaan tähännyt papin aameneen. Oletettavaa myös on, että talollisten keskinäisissä suhteissa toiminnallisella seksuaalisuudella ei ollut niin suurta merkitystä kuin epäsäätyisissä seurustelusuhdeissa. Luonnollisesti talollinen saattoi myös luvata piialle ummet ja lammet saadakseen tytöltä

haluamansa, mutta toisaalta ylemmässä asemassa oleva mies pystyi vaatimaan palkollisnaisen seksuaalisuhteeseen myös ilman mitään lupauksia. Talollisen avioliittolupaukset saattoivat tietysti toisinaan olla aivan vilpittömiäkin, mutta yleensä puheet jäivät vain puheeksi, koska suvun kontrolli oli suuri. Suvun intresseistä suurin ei ollut rakkaus vaan raha. Tuohon aikaan päällimmäisiä arvoja olivatkin taloudellinen mahti ja omavaraisuus (Pohjola-Vilkuna 1995a, 92-95).

Lapsenmurhatarinoiden synty- ja elinalueilla yhteisöllisyys oli kaiken perusta (Nousiainen 1990, 162). Ihminen ei ollut niinkään yksilö kuin yhteisön jäsen. Yhteisöllisyys johtui hyvin pitkälti myös tilasta, jossa ihmiset elivät ja asuivat. 1800-luvun lopun maaseudulla asuintilaa ei yleensä oltu jaettu erillisiksi huoneiksi, vaan asumistapa oli hyvin pitkälti kollektiivinen, ja ennen kaikkea nukkumisjärjestelyt ovat keskeinen selittäjä tuon ajan seksuaalikulttuurille (Pohjola-Vilkuna 1995a, 83). Oma nukkumapaikka ei ollut pysyvä siinä mielessä kuin nykyään, vaan nukkumistavat olivat hyvin joustavia ja muuttuivat tilanteen mukaan (Pohjola-Vilkuna 1995a, 85). Nukkumisjärjestelyjen tilanteen muuttumisen voidaan ajatella kertovan sekä maaseudun työväestön liikkumisesta

että esimerkiksi vuodenaikojen vaihtelusta: kesäksi ahtaasta tuvista saatettiin muuttaa nukkumaan väljempiin ja viileämpiin aittoihin.

Miksi lapsenmurhatarinat sitten ovat syntyneet? Kun ajattelee, mitä Armstrong on sanonut jo neandertalilaisten myyteistä, voi päätyä hyvin pitkälti samoihin päätelmiin. Lapsenmurhatarina on sidoksissa kuoleman kokemukseen. Pelottavaksi ne tekee erityisesti se, että myytit kertovat surmatusta lapsesta. Lapsesta jota ei ehkä koskaan olisi pitänyt olla olemassakaan, ja joka todellisuudessa on elänyt vain pienen hetken. Kaikesta huolimatta lapsi saa äidistään sellaisen otteen, ettei kukaan nainen haluaisi varmastikaan sitä kokea. Lapsen levoton sielu kun ei jätä synnyttäjäänsä rauhaan ennen, kuin tämä on tunnustanut rikoksensa julkisesti ja joutuu kärsimään tuomionsa, olipa kyseessä sitten elävä tai kuollut henkilö. Lapsenmurhatarinat ovat siis myös Armstrongin mainitsemia kutsuja haudan takaa, kutsujana joka surmaaja tai surmattu. Lapsenmurhatarinat täyttävät mielestäni myös Armstrongin kuvailun voimakkaimmista myyteistä, jotka pakottavat ihmiset käsittelemään omia kokemuksiaan. Se lapsenmurhatarinoissa varmasti on ollut taustallakin. Lapsenmurha ei luonnollisestikaan, yleisyydestään

huolimatta, ollut jokaisen naisen rikos. Naiset kuitenkin pystyivät varmasti hyvin samastumaan tarinoiden murhaajanaisiin ja heidän tuntemuksiinsa, koska raskaaksitulemisen riski oli aina olemassa sekä ehkäisykeinojen vähäisyydestä että puutteellisesta ehkäisytietoudesta johtuen. Lapsenmurhatarinat siis mitä voimakkaimmin kertoivat vielä 1800-luvun lopun naisille, millä tavalla heidän tulisi elää.

Yhdistävänä tekijänä surmattujen lapsien myyteissä on ennen kaikkea se, että äiti ei ole syystä tai toisesta halunnut kyseistä lasta, tai ainakaan hän ei ole suojannut lasta kirkollisella siunaamisella. Kristillisen kasteen tai siunauksen puuttuessa lapsi ei kuulunut eläessään häntä ympäröivään sosiaaliseen yhteisöön, joten hän ei kuolemansakaan jälkeen voinut liittyä siihen, vaan jäi maan päälle niin sanotuksi levottomaksi sieluksi viestittämään pahasta olostaan (Pohjola-Vilkuna 1995b, 114). Katolisissa maissa kuitenkin uskottiin yleisesti, tosin kirkon sitä vahvistamatta, että kuolleen lapsen sielu nousisi suoraan taivaaseen. Mitä nuorempa lapsi kuoli, ja mitä vähemmän syntiä tämä oli tehnyt, sen varmempaa taivaaseen pääsy oli (Jutikkala 1987, 97). Mielestäni juuri tämä katolisen uskomuksen jäännös

luterilaisessa Suomessa mahdollisesti myyteissä esiintyneen ajatuksen siitä, että lapsi kuitenkin sai sielulleen rauhan sen jälkeen, kun tämä oli asianmukaisesti haudattu siunattuun maahan. Jopa tuutulauluissa on korostettu tätä ajatusta. "Kuoleman kehtolaulut" heijastavatkin sekä äidin henkilökohtaisia tunteita että koko ympäröivää kulttuuria (Pentikäinen 1990, 179).

Tuuti lasta Tuonelaan
tuonne kirkon kammioon
siell' on tupa turvekatto
hieno hiekkapellon paikka. (Pentikäinen 1990, 181.)

Yhteistä kaikelle käsittellemälleni uskomus-
tarinamateriaalille on myös se, että vaikka uskottavuuden
lisäämiseksi joitain nimiä on mainittu, niin tarinoiden
päähenkilöiden tai -paikkojen nimiä on kerrottu erittäin
harvoin. Kun isoäitini kertoi minulle itse kuulemansa
lapsenmurhatarinan, hänkin vaati, etten missään nimessä
mainitse tarinan henkilöiden nimiä.

3.3 Lapsenmurhatarinat Kansanrunousarkistossa

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansan-runousarkistossa (SKS KRA) säilytetään systemoidussa järjestyksessä noin 100 000 uskomustarinaa. SKS:n arkisto ulottuu aina 1830-luvulta 1960-luvulle. Arkiston kortisto jakautuu 15 pääluokkaan tarinassa aktiivisesti toimivan supranormaalin olennon, voiman, ilmiön tai tarinan perusteella. SKS:n uskomustarinakortistossa on runsaasti myös henkilökohtaisiin supranormaaleihin kokemuksiin perustuvia menoraatteja. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kotisivu, URL: http://www.finlit.fi/kra/kra5_plaji_uskomustarina.html.)

Lapsenmurhaa käsittelevät tarinat löytyvät pääluokista C. (Kuolema, vainajat, kalma) ja F (Taburikkomukset). Pääluokat on jaettu temaattisiin alaluokkiin ja lopulta yksittäisiksi tyypeiksi ja motiiveiksi (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kotisivu, URL: http://www.finlit.fi/kra/kra5_plaji_uskomustarina.html). Lapsenmurhamyytit jakautuvat useaan eri tyyppi- ja motiiviluokkaan, joista ensimmäisenä rajaavana tekijänä voidaan pitää tarinan "päähenkilöä". Kysymys siitä, onko tarun keskeisenä henkilönä surmattu lapsi vai surman tehnyt äiti, on siis hyvin tärkeä. Koska käsittelen työssäni myös Minna Canthin

Anna Liisaa, päätin keskittyä nimen omaan lapsenmurhaajaa käsitteleviin myytteihin. Lapsenmurhaajaa käsittelevät uskomustarinat löytyvät SKS:n kansanrunousarkistosta luokista C 301 (Lapsensa surmannut, lapsensa ruumiin kätkenyt nainen - ei saa rauhaa, kulkee kuoltuaan) ja F 214 (Lapsenmurha - lapsensa surmaaja kokee yliluonnollista, kuolee). Luokassa C 301 on tarinoita yhteensä noin 80 ja luokassa F 214 noin 7. Huomattavasti enemmän olisi kuitenkin toisintoja surmatuista lapsista kertovissa tarinoissa. Esimerkiksi Luokassa C 911 (Surmatun lapsen kuolinpaikalla, kätköpaikalla nähdään outoa, yliluonnollista - paikka on rauhaton, kunnes lapsen ruumis tai luut löytyvät ja toimitetaan siunattuun multa - hevonen pysähtyy paikalla, ei pääse eteenpäin) on tarinoita yhteensä noin 363, ja pelkästään luokassa C 966 on yhteensä noin 44 toisintoa, ja tämä luokka käsittelee vain yhtä tarinaa, josta on kuitenkin olemassa hieman toisistaan poikkeavia muunnelmia ("Pikkuinen pytty ja pitkät luut!" - pyttyyn kätkettu ja surmattu lapsi näyttäytyy, valittaa - rikos tulee ilmi).(SKS KRA.)

3.4 Lapsenmurhatarinoiden analysointia

Lapsensa murhaajaa käsittelevissä myyteissä itse murhatapahtuma on suoritettu jo aiemmin kuin itse tarina alkaa. Surmansa saaneen ruumistakin on päästy tarinan alkuvaiheessa jo jollain tavalla eroon.

[...] Täällä on tapahtunut rikos, tuolla puutarhassa, siellä on minun äpärälapseni haudattuna ja minä en saa rauhaa, ennekuin joku on sen kaivanut ylös ja vienyt siunattuun maahan [...] (SKS KRA. Utsjoki, L. 94. 1936. Korpilahti.)

Kuten edellä olevasta esimerkistäkin jo voi päätellä, myös lapsen ei-toivottuus käy tarinoista selkeästi ilmi. Jo pelkässä avioliiton ulkopuolella syntynyttä lasta tarkoittavassa äpära-sanassa on vielä tänäkin päivänä paljon negatiivista latausta. Sanan merkitys on nykyään arkipäiväistynyt etenkin nuorten keskuudessa vain yleiseksi haukkumasanaksi, mutta sanan historiaan perehtymätönkin sen tekstin joukosta varmasti panee merkille.

Myyttejä näistä lapsenmurhaajista kertovista tarinoista tekee niiden yliluonnollinen puoli. Edellisestä

esimerkistä, joka on osa eräästä lapsenmurhatarinasta, se ei vielä käy ilmi, mutta tarinoiden murhaaja, äiti, on tarinoita kerrottaessa lähes poikkeuksetta jo itsekin kuollut, eikä hänen salattu tekonsa anna hänelle kuolemankaan jälkeen rauhaa.

Eräs emäntä kuoltuaan kulki kotiinsa,katsoi tuvan ikkunasta ja lenteli porstuvan katon edessä. Sanoivat,että hän eläissään sai"keskoset"ja hautasi siihen porstuvan eteen kiven viereen, että niitä se nyt käypi etsimässä. (SKS KRA. Hoikkala, Gunilla. KRK 123:87. Koivisto.)

Lapsensa tappaneen äidin rauhaan on olemassa kuitenkin yksi selkeä portti, nimittäin lapsen jäännösten tai sen paikan maa-aineen, johon lapsi on haudattu, saaminen siunattuun maahan.

[...] Se haamu ol luulema se lapse äit ko ol pistän ittes valkosse lakanas ja kulk tunno vaevos siäl et häne istön lapses ko hän on tappan ja kätken sammalmättä al, tarttis pääst siunattu multta. Eikä se jälkhe sit kans enä mittä valkost haamu näkyn. (SKS KRA. Leino, Eila. MT 6:769. 1958. Lokalahti.)

Toisaalta myös surmatuista lapsista kertovissa tarinoissa, joissa puolestaan siis rikoksen uhri kummittelee, olennaiseksi asiaksi nousee juuri jäännösten saaminen siunattuun maahan. Toisinaan murhattu lapsi saattaa jopa luvata maallisten jäännöstensä löytäjälle ja siunattuun maahan toimittajalle jonkin suuren palkkion. Tällainen voi olla esimerkiksi lupaus siitä, että hän tulee kertomaan sielunsa pelastajalle, koska tämän oma kuoleman hetki koittaa.

[...] Pappi kysy: mitä hänen piti tahtoman? Se sano ettei hän mitään tahdo, mutta hän luunsa on sen huoneen partten alla ja hän tahdos että ne haudattaisiin. Pyysi papin toimittamaan, että ne haudattaisiin. Lupas papille maksaa mitä hän vaan tahtoo. [...] mutta 3.ta ei sanonu tietävänsä, mutta lupas tulla sanomaan hiukka ennen kuin se tapahtuu. [...] (SKS KRA. Eklöf, K.J. 24. 1893. Kokemäki.)

Miehistä myyteissä puhutaan lapsenmurhaan liittyen vähän, ja silloin kun puhutaan, he tuntuvat olevan enemmänkin lapsen sielun vapauttajan roolissa. Nämä miespuoliset henkilöt ovat usein oppineempia kuin niin sanottu tavallinen kansa. Usein myyteissä puhutaan joko papeista tai ylioppilaista, mutta mukaan mahtuu myös maistereita.

Seuraavassa esimerkistä voi hyvin kuulla kertojan tunteman arvostuksen maisteria kohtaan, vaikka hän ei koskaan ollut kuullut edes tämän oikeaa nimeä. Valitettavasti seuraavasta esimerkkilähteestä ei kuitenkaan käynyt ilmi perinteen talletusvuosi.

Vuona 1920 oli Lopen pitäjän Tevennän kyläs Terri nimistä taloa piti silloin eräs filosofian maisteri vaan jonka nimeä minä en koskaan kuullut, sillä kansan keskuudessa sitä sanottiin Kanimaisteri siitä syystä, kun se hoiteli suuremman määrän kaniineja, [...] sielä asui monta perhettä ennen kanimaisteria, vaan eivät viitsineet sielä kauvaa asua, kun sielä kuulivat kummituksia eivätkä osaneet ottaa siitä selvää niinkun kanimaisteri. (SKS KRA. Raunio, K. KRK 54. Pyhäjärvi.)

Olen sitä mieltä, että myyttejä kertova kansa on titteleitä korostamalla pyrkinyt saamaan tarinansa uskottavammiksi. Tähän on pyritty myös mainitsemalla tarinoissan ihmisiä tai paikkoja nimeltä (Simonsuuri 1947, 5). Tällä tavalla myös kertojan vastuu tarinoiden todenperäisyydestä on ollut mahdollista väistää, koska tarina on lähes aina jostain muualta lähtöisin, ja kertoja itsekin on se vain kuullut jostain ja kertoo sen vain eteenpäin.

Eräs todella harvinainen poikkeus miestenkin osuudesta lapsenmurhamyyteistä kuitenkin löytyy.

[...] tuo se oli Onkkarin meijerska, joka on kuusi enkelijä teheny: surmannu vasta syntyneitä lapsijaan. Nyt se on jo mullan alla. - Linnaanki se viimmen oli tekosistaan joutunu, ja siellä tunnustanu syntyneijen määrän. Eipä sitä miestä pantu linnaan, joka oli kanssa-rikollinen." sanoi Molanderin emäntä lopuksi. (SKS KRA. Punkeri, Elsa. TK 77:59. 1961. Rantsila, Mankila.)

Kyseinen tarina on toki kerätty varsin myöhäisessä vaiheessa, 1961. Kuten aiemmin mainitsin, SKS:n kansanrunousarkiston uskomustarinakortisto ulottuu 1830-luvulta 1960-luvulle, joten tämä Elsa Punkerin tallentama kertomus on ajallisesti kerätyn materiaalin nuorimmasta päästä. Tarina itsessään saattaa olla yhtä vanhaa perua kuin lapsenmurhatarinat yleensä, joten epäilenkin, että kannanotto miehen osuudesta murhaan on ainoastaan toisinnon kertojan omaa kommentointia. Kerääjä päättää tarinan "[...] sanoi Molanderin emäntä lopuksi.", mutta mielestäni pelkästään sillä perusteella ei voi tulla mainitsemaani lopputulokseen, koska kerääjä on muutenkin ikään kuin raportoinut tekstinsä. Hän jopa aloittaa

kertomuksen lainausmerkeillä, kuin antaakseen itselleen mahdollisuuden kommentoida tekstiä välissä, kun muut kerääjät taas näyttävät aloittavan tarinan suoraan kertojan suulla, ilman lainausmerkkejä. Kyseisessä tarinassa voi siis mielestäni kuulla kertomuksen lisäksi myös sekä kertojan että kerääjän äänen. Jos taas oltaisiin toimittu, kuten "perinteet velvoittavat", tarina olisi päättynyt toteamukseen siitä, kuinka kyseinen meijerska on jo mullan alla tai vaihtoehtoisesti kertomukseen tunnustamisesta. Erilaiseksi tarinan tekee myös se, että myytin alkupuolella kertoja mainitsee myös kuulleen Onkkarin kankaalta selittämätöntä lapsen itkua. Tässä tarinassa siis on ikään kuin yhdistetty murhaajan ja murhatun tarina. Myöhemmin kerätyksi perinteeksi tekstin paljastaa mielestäni parhaiten se, ettei tarinassa ole mitään mainintaa lapsensa tappaneen äidin sielulleen saamasta rauhasta vaan se on ikään kuin kuitattu kertomalla, että nainen loppujen lopuksi tunnusti vankilassa. Tai sitten tarina ei vielä ole saavuttanut onnellista loppuaan. Ehkä kukaan rohkea mieshenkilö ei ole vielääkään toimittanut kuolleiden lasten maallisia jäännökiä siunattuun maahan, vaan lapset itkevät edelleen Onkkarin kankaalla ja meijerska kummittelee.

Myös toinen silmiinpistävä esimerkki tarinan lopetuksesta löytyy samaiselta keruuvuodelta, 1961. Tässä myytissä tosin on turvauduttu perinteisempään kommentointiin. Ehkä tarina onkin aina lopetettu kyseisellä tavalla, mutta kertomuksen perusasenteesta mielestäni käy ilmi, että kertomusta on tässä muodossaan kerrottu nimen omaan talollisten, ei palkollisten keskuudessa.

[...] Mutta pahasuiset rengit ja piijat alkoivat levittää juttua, että isäntä olisi ollut itsekin osa syyllinen, siis lasten isä. (SKS KRA. Savolainen Jukka. TK 94:146. 1961. Varpaisjärvi.)

3.5 Liekkiö-perinne

Oman leimansa lapsenmurhatarinoihin antaa myös Pohjois-Satakuntalainen liekkiö-traditio, johon liittyviä tarinoita ja uskomuksia on kerätty etenkin vanhan Parkanon, eli nykyisen Parkanon ja Kihniön, alueelta (Laaksonen 1999, 135). Liekkiöstä löytyy maininta jo vuodelta 1551, Mikael Agricolan suomentaman Psalttarin esipuheesta, joihin Agricola on sisällyttänyt listan karjalaisista ja hämäläisistä jumalista, joihin hän katsoi liekkiönkin kuuluvan (Pentikäinen 1968, 234). Huolimatta

liekkiön hämäläisestä jumalmenneisyydestä, Pohjois-Satakunnassa sanan merkitykseksenä on pidetty surmatun ihmisen, mieluiten lapsen, kummittelevaa henkeä (Laaksonen 1999 134-135).

Liekkiö-sanana supranormaali merkitys on ollut tunnettu vain erittäin rajatulla alueella Pohjois-Satakunnassa. Lännessä alueen rajana on ollut Pohjanlahti, idässä Näsijärvi, pohjoisessa Etelä-Pohjanmaan ruotsinkieliset alueet ja etelässä Kokemäenjokilaakso (Pentikäinen 1968, 230). Pohjois-Satakunta oli hyvin pitkään harvasti asutettua, ja lähinnä vain metsästysaluetta (Pentikäinen 1968, 246), joten tämä oli varmasti eräs syy omalaatuisen perinteen muodostumiseen. Liekkiö-sanaa on kuitenkin käytetty myös koko kansalle suunnatussa tekstissä, *Raamatussa*, joten ilmeisesti sen merkitys hämäläisenä jumalana on ollut laajasti tunnettu. Se, miten sanaa on käytetty, kertoo myös nykyihmiselle, millaista olentoa liekkiö on valtaosalle suomalaisista tarkoittanut.

[...] ja Srtutzit pitä siellä asuman, ja Lieckiöt pitä siellä hyppelemän (Pentikäinen 1968, 236 sit. Biblia 1642, Jesaja 13:21).

[...] strutsit ovat asettuneet taloksi ja villivuohet hyppelivät talojen välissä (Raamattu 1992, Jesaja 13:21).

Silloin pitää männingäiset ja köpelit cohtaman toinen toistans, ja yhden lieckiön pitää toista huutaman [...] (Pentikäinen 1968, 236 sit. Biblia 1642, Jesaja 34:14).

Villikoirat ja sakaalit siellä kohtaavat, villivuohi villivuoha kutsuu [...] (Raamattu 1992, Jesaja 34:14).

Liekkiö-perinne on läntistä tarinaperinnettä, ja kummittelevien lapsivainajien perinne onkin puttunut Pentikäisen mukaan niiltä alueilta, jotka eivät ole olleet kosketuksissa lännen kanssa (Pentikäinen 1968, 232-233). Näin on varmasti ollutkin kummittelevien liekkiöiden ja muiden vastaavien ilmiöiden osalta, mutta muuten lapsivainajat ovat eläneet suomalaisessa tarinaperinteessä hyvin, kuten Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistotkin sen osoittavat. Liekkiö-perinteen erottaa kuitenkin muusta lapsenmurhaperinteestä erityisesti se, että liekkiö on ikään kuin persoonaton lapsivainaja. Lapsenmurhamyyteissä taas kysymyksessä voidaan katsoa olevan joku tietty kummitteleva lapsi. Hän ilmaisee itsensä tietyssä tarkoituksessa valitsemalleen henkilölle, yleensä saadakseen sielulleen rauhan. Liekkiö taas ei välttämättä

tunnu olevan niinkään pelastamassa omaa sieluaan, vaan ilmaisee itsensä sille, joka syystä tai toisesta osuu sen "reviirille". Parkanossa liekkiö tuntui kiusaavan etenkin linnunmetsästäjiä (Pentikäinen 1968, 256). Liekkiö nähdään lähinnä pahantekijänä, ja sitä on kutsuttu suomalaisessa perinteentutkimuksessa sekä julmaksi demoniksi että hylkiön haamuksi (Pentikäinen 1968, 237-238).

Vaikka liekkiö-perinne kummittelevan lapsivainajan muodossa on aikoinaan esiintynyt hyvin rajatulla alueella (Laaksonen 1999, 139), on vielä 1900-luvun alussa kukoistanut perinne on unohtunut hyvin nopeasti. Mainittuani liekkiöstä koko elämänsä Parkanossa asuneelle isoäidilleni (syntynyt 1926), hänellä ei ollut aavistustakaan sanan merkityksestä. Kerrottuaani sanan merkityksen hän oli edelleen aivan tietämätön koko perinteestä, eikä muistanut edes lapsena kuullessa lapsenmurhiin liittyviä tarinoita. Mielenkiintoiseksi perinteen nopean häviämisen tekee etenkin se, että esimerkiksi Parkanon ja Kihniön kirjasta löytyy maininta liekkiöstä, joka säikäytti Vatajan isännän puhumattomaksi (Laaksonen 1971, 399). Vataja-niminen tila sijaitsee lapsuudenkodistani noin kilometrin päässä, ja isoäitini on asunut samaisessa paikassa naimisiinmenostaan (1951)

lähtien, ja hänen lapsuudenkotinsakin sijaitsee vain noin viiden kilometrin päässä Vatajan tilasta. Sen sijaan hän tiesi kertoa totena pitämänsä tarinan eräästä lapsenmurhasta, joka oli tapahtunut 1920-luvun lopulla. Tässäkin tarinassa päähenkilönä oli piika, joka tuli isännälleen raskaaksi. Isäntä oli naimisissa, mutta hänen vaimonsa oli hyvin sairas. Vaimon vielä eläessä piika oli synnyttänyt lapsen, josta yhtäkkiä kukaan ei kuitenkaan tiennyt mitään. Isännän miniä oli myöhemmin tosiasiana kertonut isoäidilleni, että piika oli "pannut lapsen uuniin". Myöhemmin, vaimonsa kuoltua, kyseinen isäntä kuitenkin meni piian kanssa naimisiin, mutta lapsia he eivät enää saaneet.

Isoäitini kertomaa tarinaa ei voi laskea lapsenmurhamyötyksi, koska tarinasta puuttuu kokonaan tuonpuoleinen taso. Rivien välistä voi tietenkin lukea, että lapsettomuus oli ehkä piialle murhasta annettu rangaistus, mutta suoraan ei sanota mitään. Isoäitini ei myöskään ole jälkikäteen lisännyt, että piian henki olisi alkanut kummitella kylällä.

4 ANNA LIISA

4.1 Anna Liisan juoni

Näytelmän tapahtumat sijoittuvat 1800-luvun lopun suomalaiseseen maalaismaisemaan. Anna Liisa on nuori nainen, joka on menossa naimisiin sulhasensa, Johanneksen, kanssa. Kaikki näyttää päällisin puolin hyvältä, kunnes Anna Liisan nuoruuden rakastettu, Mikko, saapuu takaisin Anna Liisan elämään vaatimaan tätä vaimokseen.

Anna Liisalla ja Mikolla on yhteinen salaisuus kätkevänsä. Viitisen vuotta aiemmin Anna Liisa oli tullut raskaaksi heidän yhdessä niemen kärjessä viettämiensä hetkien aikana. Mikko oli Anna Liisan vanhempien pelossa paennut paikalta tukkilaistöihin. Anna Liisa oli Mikon äidin, Husson, avustamana piilottanut kasvavan vatsansa muiden katseilta. Loppujen lopuksi Anna Liisa synnytti metsään ja hätäpäissään surmasi vastasyntyneen lapsensa tukehduuttamalla. Husso pelasti synnytyksentä väsyneen Anna Liisan ja hautasi lapsen metsään sekä peitti kaikki synnytykseen viittaavat jäljet.

Mikon palattua Anna Liisa pysyy järkähtämättömänä, eikä aio luopua Johanneksesta. Näin ollen Mikko ja Husso

uhkaavat kertoa Anna Liisan salaisuuden hänen lapsestaan ja tämän kohtalosta. Vaikka Anna Liisa kuinka yrittää, Mikko ei taivu, ja salaisuus tulee lopulta Anna Liisan perheelle ja Johannekselle ilmi. Johannes lupautuu vaikenemaan asiasta, mutta Anna Liisa tekee oman ratkaisunsa ja tunnustaa tekonsa hänen ja Johanneksen kuuliaisille saapuneille vieraille, vaikka se tarkoittaakin vankilaan joutumista.

4.2 Minna Canthin käsikirjoitusluonnokset

Kuopion kaupunginkirjastossa säilytetään Minna Canthin arkistoa, josta löytyy muun muassa *Anna Liisan* varhaisia käsikirjoitusluonnoksia. Ensimmäinen katkelma, joka *Anna Liisan* käsikirjoituksesta kokoelmasta löytyy, on numeroitu sivuiksi 1-4. Omassa painoksessani *Anna Liisasta* vuodelta 1998, nuo kohdat löytyvät sivuilta 47-50, eli kyse on toisen näytöksen alusta. Käsikirjoitus alkaa kuten omakin painokseni: "(Sama tupa, samassa asussa [...])" (AL käsikirjoitus, 2. näytös, 1). Itse asiassa nämä sivut ovat painettuna lähes samassa asussa, kuin Canthin käsikirjoituksessakin. Toisen näytöksen muutokset ovat todella minimaalisia. Muutosten vähäisestä merkityksestä kertoo se, että esimerkiksi Riikan repliikki, jossa hän

ihmettelee Anna Liisan mielteliäisyyttä, on ollut alun perin muodossa:

Riikka: Mikä sitä nyt sitten aatteluttaa? Sanoisit häntä muillekin. (AL käsikirjoitus, 2. näytös, 3.)

Canth on kuitenkin korjannut repliikin jo käsikirjoitukseen viivaamalla sitä-sanan yli, ja kirjoittamalla uuden muodon sanan yläpuolelle. Lopullisessa versiossa tuo kohta siis kuuluu:

Riikka: Mikä sinua nyt sitten niin aatteluttaa? sanoisit häntä muillekin. (AL, 49.)

Canth on siis muuttanut kohdan puhuttelevaan Anna Liisaa suoraan, vaikkei hän siihen vastaakaan, vaan Kortesus tekee sen. Tästä katkelmasta toinen hyvä esimerkki pienistä muutoksista ja vuorosanojen kehittymisestä löytyy Anna Liisan vuorosanoista, jossa hän on alun perin sanonut:

Anna Liisa: Kuka sen vielä tietää. (AL käsikirjoitus, 2. näytös, 4.)

Canth on kuitenkin jälleen tehnyt korjauksen tekstin ylle
asuun:

Anna Liisa: Kuka sen tietää edeltäpäin? (AL
käsikirjoitus, 2. näytös, 4)

Omassa *Anna Liisassani* lause on sen verran erilainen, että
muutetusta repliikistä puuttuu kysymysmerkki, ja repliikin
ensimmäinen lause kuuluu siis:

Anna Liisa: Kuka sen tietää edeltäpäin. (AL, 49.)

Toisesta näytöksestä löytyy arkistoituna myös sivut 19-32
ja 37-43, jotka ovat erittäin uskollisia lopulliselle
tekstille, ja tästä katkelmasta on lähinnä korjattu vain
yksittäisiä sanoja tai parenteeseja. Koska Canth on
numeroinut sivut aina joka näytöksessä alkavaksi numero
yhdestä, on tässä katkelmassa arkistoijalle kuitenkin
sattunut pieni kömmähdyks. Käsikirjoituksen tämän osuuden
sivut 37-43 ovatkin näytelmän ensimmäisestä näytöksestä.
Joka tapauksessa lopullinen teksti on tässä ensimmäisenkin
näytöksen tapauksessa varsin uskollista Canthin
varhaiselle käsikirjoitusversiolle. Kerroin kömmähdyksestä
luettuani materiaalia, ja ystävällisesti minulle
luvattiin, että asia korjataan.

Jos näytelmän alkupuolen muutokset ovat vähäisiä, jopa merkityksettömiä, tarjoaa arkistomateriaalin käsikirjoitus *Anna Liisan* lopusta arvokasta tietoa. Canth oli alun perin suunnitellut *Anna Liisan* viimeisen näytöksen kulun toisenlaiseksi. Lopputulos olisi varmasti ollut sama kuin lopullisessa versiossa, mutta kuuliaispäivän tapahtumat Canth on alun perin suunnitellut hieman erilaisiksi, ja *Anna Liisan* hän on kuvannut sarkastisemmaksi, kuin millaisena me hänet olemme oppineet tuntemaan.

Anna Liisan käsikirjoituksen lopun muutokset alkavat sillä, että Canth aloittaa neljännestä näytöksestä (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 1), kun me tunnemme *Anna Liisasta* vain 3 näytöstä. Koska Canthin käsikirjoituksen kolmannelta näytöksestä ei ole materiaalia tallessa ainakaan Kuopion kaupunginkirjaston arkistossa, on vaikeaa sanoa, mitä kolmas näytös olisi pitänyt sisältää. Neljäs näytös alkaa käsikirjoituksessa joka tapauksessa siitä, kun kuulutukset ovat ohitse, ja Pirkko on tullut kirkosta kotiin. Kun lopullisessa versiossa Pirkko kertoo Mikolle, miten *Anna Liisa* kuulutettiin (AL, 98), on Canth alun perin suunnitellut kohtauksen siten, että Pirkko alkaakin kertoa kuulutusten kulusta *Anna Liisalle*, kun tämä Pirkon

tullessa huoneeseen "makaa vuoteella, valittelee ääneen ja heittelee käsiään" (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 1).

4.3 Anna Liisa lapsensa murhaajan kuvana

Kuten lapsensa surmaajaa käsittelevissä myyteissä, *Anna Liisassakin* itse lapsenmurha ja ruumiin hävittäminen on suoritettu jo ennen tarinan varsinaista alkua.

Husso: [...] ei vielä tänäkään päivänä ole kellään, ei niin pienintä vihiä koko asiasta. Se on ja pysyy salassa meidän kolmen välillä.

Anna Liisa: Unohdetaan se pois mielestä mekin. Ollaan niinkuin ei mitään semmoista olisi tapahtunutkaan.

Husso: Ei löytynyt sikiökään. Niin syvälle minä sen kaivoin maahan. (AL, 21.)

Lapsenmurhatarinoista käy selvästi ilmi, että lapsi syntyi ei-toivottuna. *Anna Liisassa* tämä ei näy yhtä selvästi. Ehkä Anna Liisa ei alun perin tiennyt, mitä hänen ja Mikon seksuaalisesta kanssakäymisestä saattaisi seurata, mutta ei-toivotuksi raskaus saattoi muuttua vasta siinä vaiheessa, kun Mikko lähti Saarijärvelle tukkilaiseksi.

Saattaa olla, että Anna Liisa on siihen asti elätellyt mielessään hyvinkin romanttisia kuvia tulevasta elämästään Mikon kanssa, mutta on yksin jäätyään tukahduttanut kaikki rakkaudentunteet tätä kohtaan. Anna Liisalla on ollut aikaa ajatella tekoaan neljä vuotta, ja sinä aikana hän on tullut siihen tulokseen, että tilanteeseen ajauduttiin ainoastaan ja vain sen takia, että Mikko lähti pois. Joka tapauksessa kyseessä ei varmastikaan ollut vain mikään hetken hurmio, vaan jotain lupauksia on annettu puolin jos toisinkin.

Husso: [...] Hän pitää kiinni entisistä lupauksistasi.

Anna Liisa: Joita annoin, kun olin täydellinen lapsi, ainoastaan viidentoista vuotias. Mitä niistä enää puhuukaan.

Husso: Mikkopa ei ole sinua unohtanut. Pitää sinusta yhtä paljon kuin ennenkin.

Anna Liisa: Siitä pitämisestä ei kannata kehua.

Husso: Herra varjele, eikö kannata kehua? Mikko, joka oli rakastunut sinuun yli silmien ja korvien. Muistat kai sen itsekin.

Anna Liisa: Ja millä hän sen osoitti? Pakeni pois ja jätti minut yksin oman onneni nojaan juuri silloin, kuin kipeästi kaipasin tukea. Ei säälinyt nuoruuttani, eikä kokemattomuuttani - ooh, Herra Jumala, kuinka armoton hän oli minua kohtaan! (AL, 20-21.)

Lapsenmurhaajista kertovissa myyteissä murhaaja, joka ei saanut rauhaa, oli itsekin jo kuollut. Anna Liisan sen sijaan pitäisi elää elämänsä onnellisinta aikaa, mutta hänen nuorena tekemänsä teko ei anna hänelle rauhaa. Kansanperinteeseen liittyy yliluonnollinen puoli, mutta Anna Liisan tuntemukset olivat hänelle totisinta totta.

Anna Liisa: Rauhaan? Pääsinkö minä rauhaan? Voi, mitä puhut!

[...]

Anna Liisa: Sillä se, mikä sitten seurasi, oli niin kamalata, etten ymmärrä, kuinka sitä kestin. Etten tullut hulluksi tykkänään.

[...]

Anna Liisa: Minulla ei ollut yön lepoa, ei päivän rauhaa vuosikausiin sen jälkeen. Elin alituisessa pelossa ja vavistuksessa. Päivillä aina, kun kuulin askeleita, tai kun ovi kävi, säpsähdin niin, että veret seisautuivat. Luulin aina vallesmannin tulevan minua kiinni ottamaan. Tai kun näin, että joku ihminen hiljaa

puhui jotain toiselle, pelkäsin heti, että hän oli saanut vihiä asiasta ja sitä kertoi. Semmoista se oli minun rauhani siihen aikaan. (AL, 56-57.)

Tosin *Anna Liisassakin* voi nähdä kolmannen näytöksen alkupuolella viitteitä samantyyppisiin yliluonnollisiin tapahtumiin kuin myyteissä. Anna Liisa istuu tuolloin rannalla omissa maailmoissaan, ja yhtäkkiä lähtee kahlaamaan järveen, kenties aikomuksenaan tehdä itsemurha.

Anna Liisa: Miksi ette antanut minun mennä? Nyt olisin saanut hänet syliini. Hän oli siellä kaukana järvellä ja itki - itki aivan kuin silloinkin.

Kortesuo: Kuka oli järvellä? Kuka itki?

Anna Liisa: Lapseni. Oma, pieni lapseni. Siellä hän itkee vielä nytkin. Päästäkää, antakaa minun mennä hänen luokseen.

[...]

Anna Liisa: Minä näin hänet niin selvään, mutta hän katosi veden alle, kun te tulitte. Miksi ette antanut minun mennä? Miksi estitte minua?

[...]

Anna Liisa: Niin, järveen, lapseni luokse järveen! Eikö minulle sitäkään iloa sallita! (itkee hiljaa) (AL, 93.)

Kansan uskosta yliluonnolliseen edellinen kohtaaminen jatkuessaan kuitenkin joka tapauksessa kertoo. Itsemurhaajan nimittäin katsottiin joutuvan ikuiseen kadotukseen.

Anna Liisa: Enkö olisi päässyt lapseni luokse? Mitä, äiti?

Mikko: Et! Et varmaankaan.

Anna Liisa: Mutta lepoon olisin kumminkin tullut. Siellä makaisin rauhassa järven pohjassa. Kaikki olisi lopussa. Kaikki tuskat ja vaivat. En tietäisi mitään enää.

Riikka: Entä minkälaiseen tilaan olisit joutunut tulevassa elämässä? Herra varjele - etkö sinä sitä ollenkaan ajattele, lapsi kulta? (AL, 94.)

Myös poikkeuksellisesti kuolleiden lasten paikka yhteisössä on ollut ongelmallinen. Esimerkiksi juuri heti synnyttyään surmatut lapset rinnastuvat muihin sijattomiin sieluihin. Kastamatta kuolleiden kohtalo oli tuolloin vaikea ratkaista, ja on yhä edelleenkin yksi kirkon kiistellyimpiä dogmeja. Keskiajalla katolinen kirkko

määritteli kastamattomien lasten olinpaikaksi välitilan, limbus puerorumin, ja tämä oletus heijastui myös suomalaiseen kansanperinteeseen: koska lapsen sielu ei ollut rauhassa, tämä saattoi esimerkiksi kummitella. Luterilaisuudessa erilaiset kastekäsitykset ovat saaneet aikaan jopa erilaisia lahkoja ja suuntauksia, sillä toisten näkemysten mukaan kaste on välttämätön, ja toiset taas pitävät kastamatta kuollutta lasta automaattisesti pelastettuna Kristuksen kuoleman vuoksi. (Pentikäinen 1990, 138-139.)

Kansanusko ja kirkon epäselvä kanta sekoittuvatkin tässä mielestäni sekä edellä mainitsemassani kohtauksessa että jo aiemmin näytelmässä erityisen mielenkiintoisella tavalla. Anna Liisa murehtii, kun hänen lapsensa ei ole päässyt siunattuun maahan, ja samoin kansanperinteen kummittelevat lapsivainajat pääsevät lepoon, kun heidän jäännöksensä saadaan kirkkomaahan.

Anna Liisa: [...] Sekin oli niin kauheata, ettei hän, raukka, tullut edes siunattuun multaan. Kastamatta kuoli ja metsään haudattiin.

Mikko: [...] Ja mitä taas kastamiseen tulee, niin siitäkään ei mahda olla kovin suurta taikaa, koskapa

muutamit lahkolaiset jättävät lapsensa järkiään kastamatta. (AL 26.)

Kuten aiemmin olen maininnut, miehiä esiintyy lapsenmurhatarinoissa lähinnä kuolleen lapsen sielun vapauttajan roolissa. *Anna Liisassa* lapsivainajan asema ei saa muilta kuin itseltään Anna Liisalta suurtakaan painoarvoa. Anna Liisan sielu sen sijaan saa vapautuksen näytelmän lopussa itseltään Rovastilta, mutta myös pettyneeltä Johannekselta.

Johannes: Herran haltuun, Anna Liisa! - Yksi sana vielä: sinä olet kumminkin se, joksi sinua alun pitäen luulinkin. (AL 116.)

Joka tapauksessa Mikko ja Husso ovat selvästi näytelmän roskasakkia jo pelkän henkilöluettelon näkemisen perusteella. Kuuliaisvieraiden joukosta kun löytyvät niin Rovasti, Lääkäri, Nimismies, Kauppias, jotka on jaoteltu vielä erikseen kirkonkylän herroiksi, sekä isäntiä ja emäntiä. Toisaalta juuri tämä kuitenkin tekee Canthin kuvauksen niin realistiseksi. Herrojen ihailu on ollut suurta, ja pienen ihmisen arvo on ollut siihen verrattuna varsin mitätön. Myös näytelmän sujuvuuden kannalta on luonnollisesti ollut hyvä sijoittaa varsinkin Rovasti ja

Nimismies kuuliaisvieraiden joukkoon. Näytelmän kokonaisuus ja jännite olisivat varmasti rikkoutuneet, jos esimerkiksi Katajamäen isäntä olisi yhtäkkiä laitettu hakemaan Rovastia ja Vallesmannia paikalle.

4.4 *Anna Liisa* perheen ja yhteisön kuvaajana

Lapsenmurhaajan tarinan lisäksi Canth kuvaa *Anna Liisassa* kahta eri säätyyn kuuluvaa perhettä, Mikkoa ja Hussoa sekä Kortesoita, joita ovat Anna Liisan lisäksi Pirkko, Riikka ja itse Kortesuon isäntä. Perheet ovat olleet yhteydessä aiemmin työsuhteen kautta, jonka aikana Mikko-renki on saattanut Anna Liisan raskaaksi. Näiden kahden perheen erilaisuudessa voi nähdä myös Canthin asenteen sosiaalista eriarvoisuutta kohtaan. Jos näytelmän pääteema ei olisi Anna Liisan tekemä tunnustus, voisi Anna Liisan nähdä jopa kylmänä ihmisenä: Mikko on yrittänyt kohentaa taloudellista tilaansa kelvatakseen Kortesuon taloon vävyksi.

Raskaaksi tulemisen pelko koettiin erityisen voimakkaasti myös siksi, että aviottoman lapsen synnyttäminen merkitsi joka tapauksessa tietyn leiman saamista koko perheen otsaan. Lapsen surmaaminen ei ollut suoranainen

vaihtoehto, mutta siihen usein kuitenkin ajaututtiin, koska elämä lapsen kanssa olisi saattanut olla erityisen vaikeaa. Kuten kuvitella saattaa, ei elämä mahdollisen surman jälkeenkään olisi ollut helppoa. Joka tapauksessa erityisen mairittelevalta ei elävänkään aviottoman lapsen tulevaisuus kuulostanut. Vanhan sanalaskun mukaan heidänkin kohtalonsa oli jo ennalta määrätty: "Huora huoran tyttärestä" (Pohjola-Vilkuna 1995a, 125).

4.4.1 Pirkko, talon nuori tytär

Yli sata vuotta sitten sananlaskuilla oli yhteisössä merkittävämpi asema kuin nykyään. Mielestäni edellä mainitsemani sanonnan jälkikaiku kuvaa hyvin, miksi esimerkiksi Canth on laittanut Anna Liisan vanhemmat suhtautumaan lapsensa tekoon kuvaamallaan tavalla. Huorittelu-retoriikkaa käytettiin yleisesti tyttöjen kasvattamisessa, sillä uskottiin, että tyttöjen kasvattaminen onnistuisi paremmin negatiivisen varoittelun kautta (Pohjola-Vilkuna 1995a, 53). Vanhemmat kyllä ylistävät Anna Liisaa kaikin mahdollisin laatusanoin ennen totuuden paljastumista, mutta Anna Liisan siskoon, Pirkkoon, heillä on jo toisenlainen, tiukempi, ote. Pirkon

ollessa kyseessä, huorittelua ei käytetä, mutta muuten vanhempien ote on voimakas.

Kortesuo: Anna Liisa on tavattoman vakava ja tasaluontoinen nuoreksi ihmiseksi, sen täytyy jokaisen myöntää. Aina ahkera, aina työssä. Mutta toista on tuo rasavilli, tuolla.

[...]

Riikka: Seis! Mihinkä matka?

Pirkko: Hevosia menen viemään hakaan.

Riikka: Se on renkien tehtävä. Ota sinä sukanneule käteesi.

Pirkko: Minäpä lupasin äsken Matille.

Riikka: Lupasit! Juuri kuin Matti olisi sinua pyytänyt.

Pirkko: Kyllä minä sitten tulen.

Kortesuo: Tee niinkuin äitisi káskee, taikka minä sinua opetan. (AL 32-33)

Canth on alun perin ilmeisesti halunnut tehdä Pirkon henkilöahmosta syvemmän ja moniulotteisemman.

Käsikirjoituksessa Pirkko esimerkiksi miettii hetkeä, jolloin hänet tullaan kuuluttamaan, ja suree rumaa nimeään, sekä luulee makaavan Anna Liisan sairastuneen yrittäen saada tätä nousemaan (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 2).

Myös kylän naiset keskustelevat käsikirjoituksessa Pirkosta. Käsikirjoitus paljastaa myös sen, minkä ikäiseksi Canth on Pirkon ajatellut. Käsikirjoituksessa naiset sanovat ensin Pirkon iäksi 10, mutta Canth on sutannut kohdan ja korjannut iäksi 12. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 22-26.)

Painetussa näytelmässä Pirkon ikää ei mainita, mutta hänestä saa sen perusteella lapsellisemmän kuvan, kuin mitä Canth on alun perin ajatellut. Valmiin näytelmätekstin perusteella Pirkko tulkitaan helposti vain kuvana siitä, millainen Anna Liisa kenties on ollut ennen Mikon kanssa koettuja lemmenhetkiään. Jos näyttämösovituksessa taas halutaan saada Pirkon hahmolle uusia ulottuvuuksia, hänet voidaan kuvata myös vanhempana, kuin mihin yleensä on totuttu. Silloin Pirkon hahmo ja muuttuu viattomasta lapsesta avoimesti flirttailevaksi,

nuoreksi tytöksi, ja miestenkin repliikit saavat uuden kaiun.

Johannes (samoin): Pirkko sinä, mitä tuo tuommoinen on? Päästä minut irti, menenhän minä kumminkin. Siinäkö muka minua estäisit, tuommoinen tytön tylleröinen. Tule, lähdetään yhdessä.

(Molemmat tulevat sisään, Pirkko koettaa vieläkin vetää häntä takaisin käsivarresta.)

Pirkko: Mekomakin, kun ei tottele. Ei se ollut minun syyntä, Anna Liisa, hän pääsi huomaamattani pujahtamaan ohitse, kun minä valjastin hevosta isälle.

Johannes: Ja sitten, kun hän näki minut, karjasi hän niin, että luulin puukon jo olevan hänen kurkussaan, ja hyppäsi hän käsivarteeni kiinni kuin takkiainen. Eikö lienee mustelmina kyntesi jäljet.

Pirkko: Kunpa edes olisi! Ei se muuta kuin parahiksi, mitäs tulit tänne väkisten.

Anna Liisa: Pirkko - sinua vasta hupakko! (AL 62-63.)

4.4.2 Anna Liisa ja Riikka, tytär ja äiti

Myös äidin ja tyttären, Riikan ja Anna Liisan, väleistä Canthilla on ollut alun perin tarkoitus paljastaa katsojalle enemmän. Kun me olemme tottuneet näkemään Riikan äidillisenä ja hyvin vakaana henkilönä, hän käsikirjoituksessa itkeskelee, ja jopa toivoo, että he molemmat olisivat kuolleet synnytykseen. Naiset myös pohtivat Anna Liisan mahdollista vankeuteen joutumista, ja Anna Liisa toivoo saavansa elinkautisen, koska ei kuitenkaan enää voisi palata kotiseudulleen ja katsoa ketään silmiin. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 5.)

Yhtäkkiä Riikan suhtautuminen kuitenkin muuttuu puhuttaessa Anna Liisan kotiseudulle palaamisesta.

Riikka: Miksi et voisi? On moni muu tehnyt saman kuin sinäkin. Et sinä Jumala paratkoon ole ensimmäinen, etkä viimeinen. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 6-7.)

Jumala on Canthin käsikirjoituksessa paljon suuremmassa osassa, kuin lopullisessa versiossa. Anna Liisa ja Riikka vatvovat Anna Liisan jumalasuhdetta ja syyllisyyttä ehkä liiaksikin, mutta toisaalta keskustelu tuo myös tarkennusta Anna Liisan hahmoon:

Anna Liisa: Tunnustaa -? Katunut kyllä olen, mutta en tunnustanut. Siinäpä se!

Riikka: Teithän sen eilen.

Anna Liisa: En vapaasta tahdostani silloinkaan. Viimeiseen asti koetin estää sen ilmitulemista. Sitten vasta, kun ei mitään enää auttanut, täytyi minun pakosta myöntää. Mutta tyytykö Jumala semmoiseen tunnustukseen? Eikö hän vaadi jotain vallan toista? (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 10.)

Huipennuksensa äidin ja tyttären välinen keskustelu saavuttaa, kun jokin yhtäkkiä kirkastaa Anna Liisan mielen:

Anna Liisa: Ja mitä pitää minun tehdä? (nostaa päänsä, ajatus iskee äkkiä hänen mieleensä) Äiti - nyt sen tiedän. (nousee ylös) Niin se on. Nyt tiedän, mitä Jumala vaatii. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 21.)

Anna Liisa pohtii Riikan äitinsä kanssa myös Johanneksen suhtautumista häneen ja lähinnä sitä, halveksuuko tämä häntä nyt. Riikka uskoo Johanneksen tunteissa kuitenkin olevan kyse lähinnä säälistä. Anna Liisa myös pohtii, olisiko hänen alun perinkin pitänyt tunnustaa kaikki. Anna

Liisa tulee siihen tulokseen, ettei hän olisi pystynyt, koska hän halusi pitää onnen, joka hänellä viimeinkin elämässä oli. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 7.)

Myös Anna Liisan asenne Mikkoa kohtaan tuntuu huomattavasti kylmemmältä kuin painetun version viimeisessä näytöksessä.

Anna Liisa: Mikkopa on päässyt ilman minkäänlaista rangaistusta. Ja hän kumminkin oli alku ja juuri kaikkeen.

Riikka: Voi, kuinka on sydämesi vielä kovakiskoinen ja nurja! Eikö sinua, raukka, ole vielä tarpeeksi kuritettu? (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 8.)

Anna Liisan voi nähdä totuttua häilyvämpänä henkilönä varhaisversiossa. Johanneksen saapuessa Kortesuolle kuuliaispäivänä, Anna Liisa ei alun perin halua nähdä tätä ollenkaan, mutta elättelee ilmeisesti vielä toiveita tämän suhteen. Johannes nimittäin menee saavuttuaan "isän puolelle", jolloin Anna Liisa pettyy suuresti:

Anna Liisa: Ei tullut Johannes tänne minua katsomaan. Ennen aina töyttäsi luokseni ensimmäiseksi, nyt ei yrittänytkään. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 8-9.)

Canth on suunnitelmissaan vienyt myös Anna Liisan mielen järkkymisen pidemmälle, kuin mihin hän lopulta päätyi. Anna Liisa alkaa muun muassa nauraa katkerasti selviytymiselleen. Tässä kohtaa näemme Anna Liisasta mainitsemani ironisen puolen. Anna Liisa ilmaisee käsikirjoituksessa myös selvästi katkeruutensa Johannesta kohtaan, kun taas lopullisesta versiosta tällainen elementti on jätetty pois.

Riikka: Mitä sinä naurat? Anna Liisa - oletko järjiltäsi?

Anna Liisa: Enkö minä nauraisi, kun Mikko minua armahtaa ja ottaa vaimokseen! Ja kun minun polvillani pitäisi häntä siitä kiittää!

Riikka: Lapsi kulta, pelastuithan kuitenkin vankilasta.

Anna Liisa: Kuinka he olivat jalomielisiä! Johanneskin, tuo vanhurskas Johannes, joka oli minua niin rakastavinaan. Eikö tämä naurattaisi!... Äiti, naurakaa

tekin... miksi olette noin totinen. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 19.)

Anna Liisa osoittaa katkeruutensa Johannekselle myös jatkossa. Hän on sitä mieltä, ettei Johanneksen suru ole kovinkaan suuri, kun hän ei tunne tilanteessa Anna Liisan näkemyksen mukaan mitään vaivaa. Anna Liisa myös arvelee, että hänen elämänsä Mikon rinnalla olisi vain vanhenemista. Anna Liisa myös kuvittelee tulevaisuuttaan Mikon kanssa pidemmälle. Hän epäilee, että Mikko joisi tukkilaisten kanssa, ja alkaisi ehkä varastella, kuten Hussonkin sanotaan tekevän. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 20.)

Canth kuvaa äitejään yleisesti ottaen hyvin lämpimästi. Ristiriitoja saattaa hänen teoksissaan esiintyä isän ja lasten välillä, kuten *Anna Liisassakin*, mutta etenkin tyttären ja äidin välit pysyvät aina lämpiminä tapahtumista huolimatta. Frenckell-Thesleffin mukaan tämä johtuukin Canthin omasta, erittäin lämpimästä suhteesta äitiinsä. (Frenckell-Thesleff 1944, 14.)

4.4.3 Kortesuso ja Riikka, vanhemmat

Perheen tärkeimmäksi tehtäväksi katsottiin 1800-luvulla lasten kasvatusta siveellisiksi ihmisiksi, ja etenkin 1800-luvun loppupuolella korostettiin vanhempien vastuuta kasvatuksessa (Pohjola-Vilkuna 1995a, 123). Vanhempien voitiin siis tuon ajan näkemyksen mukaan katsoa epäonnistuneen totaalisesti Anna Liisan kasvatustehtävässä. Kortesuson repliikeistä voi kuitenkin lukea ennen kaikkea syyn sysäämisen äidin, Riikan, niskoille.

Kortesuso: Mutta äitinä sinun olisi pitänyt tietää, millä jäljellä tyttäresi oli. [...] Huomaahan sitä, kun kerran on silmät päässä. [...] Mutta sinun asiasi oli pitää huolta tytöstä eikä minun. Ymmärrätkös? (AL, 87.)

Anna Liisan isä antaakin uskomattoman suoraa Riikan ymmärtää, että hänellä ehkä oli jotain aavistusta Anna Liisan raskaudesta. Nykyihmisestä tämä tuntuu oudolta, onhan Anna Liisa ollut myös isänsä nähtävissä koko raskautensa ajan. Toisaalta tämä saattaa viitata myös Kortesuson kaltaisten perheiden peseytymisjärjestelyihin. Kenties samaa sukupuolta olevat perheenjäsenet saunoivat yhdessä, mutta sekasaunoja ei harrastettu. Joka

tapauksessa äiti oli kuitenkin päävastuussa tilan muuttamisesta kodiksi, ja hänen oli toiminnallaan vastattava sen ympäristöön kuuluvista asioista, kuten tyttäristä, joista aikanaan oli myös tuleva äitejä, kotien jatkuvuuden takaajia (Pohjola-Vilkuna 1995a, 86).

Vaikka äiti olikin päävastuussa tyttäristä, häpeä jakautui koko perheelle. *Anna Liisassakin* Kortesuso tuntuu kantavan kaikkein painavinta taakkaa häpeän suhteen, kun taas Riikka vielä jaksaa huolehtia tyttärestäänkin.

Kortesuso: [...] Toista meidän, vanhuksien, jotka tähän saakka olemme eläneet rehellisinä ja kunniallisina ihmisinä, emmekä suinkaan ole kenellekään vääryyttä tehneet. Ja nyt loppu ijällä saamme tämmöisen häpeän - arvaapas, miltä se tuntuu. [...] Emme kumpikaan ole häntä semmoiseen opettaneet. Mutta mitä se auttaa. Maailma tuomitsee, tapansa mukaan, ei se siihen katso.
[...]

Riikka: Voi, jospa sen saisikin vielä siihen painumaan. Että pelastuisi tuo onneton vankilasta edes. (AL 88-89.)

Myös Riikan ja Kortesuson keskustelu syyllisyydestä ja Riikan äitiydestä on alun perin ollut erilainen, joskin

kyseessä ovat samat asiat. Anna Liisa on keskustelussa paikalla, ja kun Kortesus meidän tuntemassamme versiossa, toisen näytöksen lopussa raivostuu ja uhkailee kaikkia, tekee hän sen alkuperäisen käsikirjoituksen mukaan neljännessä näytöksessä.

Kortesus: Murhannut lapsensa? - Murhannut! Ja kaikki nämä vuodet teeskennellyt edessäni. Pettänyt minut, pettänyt meidät kaikki, Käärme! (hapuilee kirvestä penkiltä.)

[...]

Kortesus: Käärme, minä tapan sinut!

[...]

Kortesus: Minä tapan sinutkin. Molemmat minä tapan. (AL 82.)

Kortesus [...] Katala! Jos sinut murskaksi löisin, ei se olisi muuta kuin ansaittua. Häväissyt sinä olet koko talon. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 12.)

Mahdollista tietysti on, että Kortesus on Canthin suunnitelmien mukaan raivostunut myös toisen näytöksen lopussa, mutta siitä ei ole arkistossa materiaalia. Pidän tätä varsin mahdollisena, koska käsikirjoituksen neljännessä näytöksessä Kortesuson viha kohdistuu enää vain

Anna Liisaan, kun lopullisessa versiossa Kortesuso uhkaa tappaa myös Mikon. Muutenkin Canthilla on ollut tarkoituksena antaa Kortesuon olla enemmän näkyvillä ja äänessä. Kortesuon roolihahmon kannalta tällä on se merkitys, että käsikirjoitusluonnoksessa hän vaikuttaa mielestäni paljon vastenmielisemmältä kuin painetussa näytelmässä. Tuntuu, että hänellä ei Canthin varhaisien suunnitelmien mukaan ole ollut mielessä mitään muuta, kuin oman maineensa pelastaminen.

Kortesuso: [...] Minä kiitän sinua. Kiitän, että säälit meitä poloisia, etkä kannaa vihaa, vaikka tässä semmoista petosta on sinuakin vastaan harjoitettu. Mutta niinkuin tiedän, syytön olin minä siihen. Ja syytön oli Riikkakin. Meidän hän petti samoin kuin sinutkin.

[...]

Kortesuso: Mutta nyt tästä lähtien asiat muuttuvat: Nyt tulemme olemaan jokaikisen hampaissa. Ja kateelliset, ne ne pääsevät ilkkumaan. Kaikki vaan tuon kelvottoman tähden tuolla. [...] Katala! Jos sinut murskaksi löisin, ei se olisi muuta kuin ansaittua. Häväissyt sinä olet koko talon. (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 11-12.)

Suuri häpeän syy vanhemmille lienee niin *Anna Liisassa* kuin vastaavissa oikeissakin tilanteissa ollut myös se, että talollisluokan naisen siveettömäksi paljastuminen on aiheuttanut kyläläisissä usein erityistä vahingoniloa. Asetelma kun on ollut poikkeuksellinen tavanomaisuuteen nähden, syntyiväthän luvattomat suhteet yleensä tilanteessa, jossa mies oli ylempisäätyinen naiseen nähden (Pohjola-Vilkuna 1995a, 50-51). (Pohjola-Vilkuna 1995a, 111.)

4.4.4 Mikko ja Husso

Näytelmän henkilöluettelossa Mikko on nimetty tukkimieheksi, Kortesuon entiseksi rengiksi ja Husso hänen äidikseen (AL, 10). Tämä on suurin informaatio, mitä näistä kahdesta suoraan annetaan. Toki puhutaan Husson mökistä (AL, 27), ja selvästi käy ilmi, että varsinkaan Kortesusuo ei Hussoa sulata.

Kortesusuo: Joko se eukko taas kävi täällä? Mokokakin heittiö! Minä en häntä voi suvaita, ajan pois joka kerran kun satun näkemään. Mutta hänestä vaan ei pääse erilleen, kun nämä häntä täällä suosittelevat. (AL, 33.)

Mikon isästä ei missään vaiheessa puhuta mitään. Mielestäni Reetta Nieminen teoksessaan *Minna Canth Kirjailija ja kauppias* esittääkin osittain liian suuren ja perusteettoman väitteen Mikon osalle.

Eikö syyllinen olekin Mikko? Hän on avioton poika, synnissä siitetty, tummaverinen ja köyhä. Kyläläisten mielestä Mikko tavoittelee Kortesuon taloa. Kukaan ei usko, että hän olisi rakastanut Anna Liisaa. (Nieminen 1990, 291.)

Mistä Nieminen tietää, että Mikko on siitetty synnissä? Entä millä perusteella Mikko on juuri tummaverinen? Etenkin tummaverisyyteen liittyen väitän, että kyseessä on enemmänkin Niemisen näkemistä näyttömösovituksista tai siitä, millaisena hän Mikon omissa silmissään näkee. Jos ajatellaan sanaa tummaverinen, se tuo ainakin minulle ensimmäisenä mieleen romanit. Ainakaan äitinsä puolelta Mikko kuitenkin tuskin edustaa romanivähemmistöä, sillä Husso on suomalainen sukunimi. Husso-nimen yleisempi muoto Suomessa on Husu, ja se on alunperin yhdistetty ruotsalaiseen ammattinimeen husbonde eli husse, joka tarkoittaa isäntää, ja josta Husso on etenkin Maaningan ja Kuopion seudulla käytetty muoto (Mikkonen - Paikkala 1996, 115).

Jos Canthilla itsellään oli tieto Husso-nimen juurista, se tekee ajatuksen Mikosta aviottomana lapsena erittäin mielenkiintoisen, joskin kyse on edelleen pelkästä tulkinnan mahdollisuudesta. Koska Husso viittaa isäntään, voidaan Mikon äiti, Husso, todellakin nähdä kasvattamassa poikaansa yksin, jolloin hänelle Canthin antama nimi ei todellakaan ole yhdentekevä, kantoihan äiti silloin myös isän vastuun lapsestaan. Yksin kasvattaminen antaa luonnolisesti mahdollisuuden myös tulkintaan, että Husso olisi leski. Toisaalta voi ajatella, että Canth olisi maininnut Husson mahdollisesta leskeydestä ainakin näytelmän henkilöluettelossa, olihan leskeys Canthille itselleenkin tärkeä yhteiskunnallisen aseman määrittäjä.

Käsikirjoitusluonnosten pohjalta on mahdollista myös alkaa miettiä Johanneksen sukunimen merkistystä ja sen muuttumista. Kun me tunnemme Anna Liisan sulhasen Kivimaana, on Canth alun perin nimennyt hänet Ilopuroksi (AL käsikirjoitus, 4. näytös, 1). Kenties Canth on kokenut Kivimaa-nimen luovan Johanneksen henkilöähmoon uskottavuutta, sillä Ilopurosta tulevat mielikuvat ovat ainakin minulla paljon huolettomammat ja kevyemmät. Molemmat nimet kumpuavat luonnosta, mutta Kivimaa kertoo

mielestäni erittäin kouriintuntuvasti suomalaisen viljelijän työn- ja elinpiiristä.

Jos jatkan Niemisen ajatusta siitä, että Mikko oli Husson avioton poika, voi Husson nähdä myös toisin valinneena Anna Liisana. Kenties Anna Liisan elämä olisi ollut hyvin pitkälle samanlaista kuin Husson, jos hän ei olisi hätäännöksissään tappanut lastaan, eikä Mikko olisikaan palannut kantamaan vastuutaan.

Kuten Nieminen väittää, Mikko oli köyhä, ja varmasti Mikolla oli mielessään sosiaalinen nousu tullessaan kotikyläänsä takaisin, mutta mielestäni asiaa ei kuitenkaan voi esittää yhtä mustavalkoisesti kuin Nieminen tekee. Mikko oli itse ollut tukkimiehenä tienaamassa, eivätkä kyläläisten repliikit kuuliaisuudessa tuo mitenkään ilmi, että epäilisivät Mikon rakkautta Anna Liisaan. Eivätkä kyläläiset Mikon rakkautta voi epäilläkään, koska kyläläisille ei missään vaiheessa kerrota, kuka Anna Liisan toinen mahdollinen sulhaskandidaatti on. Mikko kyllä vihjailee, että Anna Liisan mielessä on Johanneksen sijaan joku toinen, ja että kuuliaisten sijaan saatetaankin viettää kihlajaisia, mutta itseään Mikko ei sulhasen paikalle missään vaiheessa

tarjoa. Jos paikalla olisi itse kuuliaisvieraana, saisi Mikon puheista pikemminkin sellaisen käsityksen, että mahdollinen kilpakosija olisi kuuliaisvieraana ollut kauppias.

Kauppias: [...] Nuorten miesten mieltä vaan kovasti kirveli.

Mikko: Vai kirveli? Tuota minä jo ajattelin. Saanko luvan kysyä - ehkäpä vihlassi kauppiaan omaakin sydäntä?

Kauppias: No, ilmankos? Kun paikkakunnan sievin tyttö vietiin noin sivu suun.

[...]

Tohtori: Ei kanneta vihaa semmoisesta. Kunnia voittajalle.

Kauppias: Niin, eihän sille mitään mahda. Onnea vaan toivotamme. Mutta oivalliset häät sinun täytyy pitää, Johannes, siitä hyvästä. Muuten katso eteesi!

Mikko: Vähälläpä hän pääsee. Minä kun olisin kauppiaan sijassa, niin laudalta hänet löisin pois. (AL, 105-106.)

Anna Liisan lapsen isän henkilöllisyyttäkään ei kuuliaisvieraille missään vaiheessa paljasteta. Jos Nieminen taas tarkoittaa katsojia sanoessaan, ettei kukaan usko Mikon rakkauteen, hän unohtaa etenkin näyttämölle toteutettuna näyttelijän- ja ohjaajantyön voiman. Lukiessaankin voi ajatella, että Mikko todellakin on lähtenyt rahoja tienaamaan, jotta voisi taata Anna Liisalle mukavamman tulevaisuuden kuin mitä hänellä olisi ollut edessään entisen rengin kanssa. Tosin siinä vaiheessa, kun Mikko ja Husso luikkivat pakoon Anna Liisan tunnustaessa rikostaan, lukija tai katsoja voi alkaa pitää Mikkoa epämiellyttävänä hahmona. Siihen saakka hän on kuitenkin yrittänyt vain pitää puoliaan Anna Liisan hylkäämänä sulhasena.

Nieminen ei todellakaan ole ainoa, joka on avoimesti hyökännyt Mikon hahmoa vastaan. Mikko on alusta asti totuttu näkemään näytelmän roistona. Jo Lucina Hagman kirjoittamassaan Canthin elämäkerrassa hyökkäsi Mikkoa vastaan.

Anna Liisan elämäntarina on tuo tavallinen, että nuorelle tytölle käy huonosti. Vanhempi mies lähentelee häntä monta vuotta nuorempaa tyttöä n. s. "rakkaudella", tyttö taipuu, hedelmä on lapsi ja sitten

tuon lapsen murha. [...] Kun he eivät myöskään ole pitäneet tarpeellisena muulla tavoin suojella lastaan irstaiden miesten valtoimilta himoilta, ei ole kummaa, että heidän nuori tyttönsä riettauteen lankeaa. [...] Mikko huijaa tukkimetsissä muilla seuduin. mutta kun hän saa kuulla, että Anna Liisa on mennyt kihloihin Kortesuon naapuri-isännän, Johanneksen kanssa, palaa hän takaisin Anna Liisan tielle ja saattaa hänet nyt uuteen onnettomuuteen yhtä kylmäverisesti kuin ensimmäiselläkin kerralla. (Hagman 1906, 345.)

Hagmaninkin tekstistä kuitenkin paistaa läpi erityisesti se, millaisena ohjaaja on Mikon halunnut katsojille näyttää. Ainakaan minun *Anna Liisoistani* ei löydy pienintäkään viitettä Mikon iästä, suunnattomasta irstaudesta saati sitten, että hän viattomien tyttösten lisäksi huijaisi myös tukkitöissä.

4.4.5 Anna Liisan tuomio

1800-luvun lopulla lapsenmurhasta ei enää tuomittu kuolemaan tai karkotettu Siperiaan. Rangaistuksia oli lievennetty, koska lapsenmurhaa pidettiin erityislaatuisena rikoksena. Vuodesta 1866 lähtien

keisarin määräyksestä aviottoman lapsen surmaamisesta tuomittiin kuritushuoneeseen 4-10 vuodeksi, neuvoja sen sijaan 6-12 vuodeksi. Pelkästä salaa synnyttämisestäkin, jos se johti lapsen kuolemaan, tuomittiin muutamaksi kuukaudeksi vankilaan. Jos murhaa ei sikiön piilottamisen takia voitu todistaa, saattoi äiti selvitä jopa sakoilla, sen sijaan avustajalla oli tällaisessa tilanteessa edessään aina muutaman kuukauden pesti kuritushuoneessa. (Niiranen 1986, 307).

Miten Anna Liisan sitten kävi? Näytelmästä käy ilmi, että Anna Liisaa odottaa vankila, mutta jatkolla ei ole enää näytelmän jännitteen kannalta merkitystä.

Anna Liisa: [...] Tulkaa, minä ilolla lähden vankeuteen - ja kuritushuoneeseen - ja vaikkapa mestattavaksi, kaikki, mitä ikinä oikeus minulle määrää, otan mielihyvällä vastaan. (AL 114.)

Koska Anna Liisalla on ollut todellisuudessa paljon kohtalotovereita, alkaa näytelmän lukija kuitenkin helposti miettiä, mitä sen jälkeen olisi tapahtunut, kun Anna Liisa oli vankilatuomionsa kärsinyt. Jos tähän ajatusleikkiin ryhtyy, yksi asia tuntuu erittäin todennäköiseltä: Hän tuskin olisi enää pystynyt palaamaan

takaisin kotikyläänsä. Vankeusrangaistus olis siis vain pieni osa koko tuomiota, joka tarkoitti myös lopullista sulkemista pois lapsuuden kyläyhteisöstä. Vaikka Anna Liisan tapauksessa kysymyksessä ei ollut varsinaisesti huoruudesta, eli avionrikkomisesta, koska kumpikaan osapuoli ei ollut naimisissa, voidaan kuitenkin olettaa, että kohtelu on ollut jotakuinkin samanlaista ainakin lapsuudenympäristössä. Kerran huoruudesta tuomitulla ei nimittäin ollut enää paluuta "puhtaaseen elämään", ja merkintä huoruudesta säilyi aina vuoteen 1929 esteenä avioliitolle (Pohjola-Vilkuna 1995a, 56).

Reetta Nieminen pitää *Anna Liisaa* terävänä kyläyhteisön analyysinä, jossa osoitetaan, miten yhteisön moraali säätelee yksilön elämää (1990, 291). Olen tästä Niemisen kanssa samaa mieltä. Erityisesti tämä yhteisön kuvaus näkyy näytelmän lopussa, jossa kyläläiset ovat saapuneet viettämään Anna Liisan ja Johanneksen kuuliaisia, mutta joutuvatkin yllättäin keskelle "lapsenmurhakäräjiä".

Entisaikaan käräjillä käytiin hyvinkin perinpohjaisesti läpi ihmisten seksuaalisia edesottamuksia. Yleensä käräjillä riideltiin aviottoman lapsen elatuksesta. Mahdolliset todistajan kuvasivat hyvinkin

yksityiskohtaisesti etenkin naisten seksuaalielämää, ja miehen seksuaalisuus jäi yleensä toissijaiseksi seikaksi. (Pohjola-Vilkuna 1995a, 39.)

Maaseutuyhteiskunnassa käräjät ovat olleet merkittävässä asemassa yhteisöllisyyden normittajana. Käräjät edustivat turvaa, uhkaa ja etenkin agraarihuhujen lähdettä. *Anna Liisan* ilmestymisen aikoihin käräjäinnin ympärillä vallitsi vahva yhteisöllisyyden ja osallisuuden henki. (Pohjola-Vilkuna 1995a, 41.)

Käräjät toimivat siten, että ensin puheenvuoron sai kantaja, sitten oli vuorossa syytetty, ja viimeisenä saivat suunsa avata todistajat. Lopuksi asialle esitettiin päätös, ellei asiaa sitten lykätty seuraaville käräjille. Kaikkein keskeisintä puhetta olivat todistajien lausunnot deskriptiivisyytensä vuoksi. (Pohjola-vilkuna 1995a, 41-42.)

Vaikka *Anna Liisassa* ei varsinaisia käräjiä olekaan, voi näytelmässä nähdä toteutuvan vanhan käräjien kaavan. Juhlaväki luulee tulleensa *Anna Liisan* ja *Johanneksen* kuuliaisiiin. Asianomaiset, *Anna Liisaa* lukuun ottamatta, ovat kuitenkin keskenään päättäneet, että itse asiassa

kyseessä onkin Anna Liisan ja Mikon kihlajaisjuhla. Anna Liisa kuitenkin kääntää kaiken näytelmäksi, joka vaikuttaa voimakkaasti myös häntä ympäröineeseen yhteisöön.

Anna Liisan käräjillä syyttäjä ja syytetty ovat normaalista poiketen yksi ja sama henkilö, Anna Liisa. Todistajat ovat ensin vastahakoisia, mutta vallesmannin kovistellessa Kortesuso ja Riikka avaavat suunsa, lähinnä kuitenkin pitääkseen vain omia puoliaan.

Vallesmanni: Mutta rikoksesta tiesitte jo tätä ennen, niinkö?

Kortesuso: Eilen illalla vasta. Siitä saakka olemme olleet kuin huumeessa. Emme ole tiedneet paljon sinne eikä tänne.

Riikka: Emmehän me voineet ruveta ilmiantajiksi - oman lapsemme ilmiantajiksi. Eihän voi lakikaan sitä vaatia.

Kortesuso: Varsinkin, kun niin pitkä aika on kulunut.
(AL, 113.)

Todistajien, etenkin Kortesuson, vastahakoisuus sekä Mikon ja Husson häipyminen paikalta ennen varsinaisen

"käräjöinnin" alkua on lähteistäni päätelleen ollut epätavallinen reaktio, ja mielestäni se kertoo eniten juuri oman nahan pelastamisen halusta. Varsinkin talolliset ovat yleensä yrittäneet pelastaa tyttärensä syyttämällä miehistä osapuolta tyttärensä vaihtoarvon pelastamiseksi (Pohjola-Vilkuna 1995a, 54). Kortesus ei kuitenkaan tätä varsinaisesti missään vaiheessa tee. Hän kyllä puolustaa Anna Liisaa siinä vaiheessa, kun Mikko kertoo asiasta ensimmäisen kerran perheelle. Hän väittää Mikkoa valehtelijaksi ja jopa uhkaa vetää asian käräjille, mutta tajutessaan totuuden, hän nöyrtyy. Lopulta hän olisi valmis ottamaan Mikon, entisen renkinsä, jopa vävykseen.

Päätöksen käräjäidystä asiasta esittää Vallesmanni, joka antaa vapauttavan tuomionsa Anna Liisan vanhemmille, mutta luonnollisesti joutuu ottamaan Anna Liisan mukaansa. Lopullisen, vapauttavan tuomion, Anna Liisalle kuitenkin julistaa Rovasti näytelmän viimeisessä repliikissä, jonka ytimenä on Canthin oman uskon ylistys syntien anteesisaamisesta.

Hän vaeltaa ijankaikkisen elämän tietä. Onnellinen hän! (AL, 116.)

4.5 Canthin suhde uskontoon ja sen vaikutus *Anna Liisaan*

Minna Canthin julkista kirjailijakuva profiloitiin varsin voimakkaasti: Hänet määriteltiin muun muassa ateistikauppiaksi ja poliittiseksi nihilistiksi (Tiirakari 1997, 45). Canthin läheiset ihmiset pitivät Minnaa kuitenkin äärimmäisen uskonnollisena ihmisenä, ja hänen katsotaankin kannattaneen niin sanottua tolstoilaisuutta, jonka perusajatus oli, että yhteiskunnan paranemisen on lähdettävä ihmisestä itsestään, eli ihmisten kehittymisen ja jalostumisen myötä kehittyä ja jalostuu koko yhteiskunta (Tiirakari 1997, 57). Tolstoilaiset korostivat etenkin dogmitonta ja kirkotonta uskonnollisuutta, joka korostui etenkin vähäosaisiin ja sorrettuihin kohdistuvana lähimmäisenrakkautena. Luonnollisestikaan papisto ei hyväksynyt Canthin valtionkirkon ulkopuoleista uskonnollisuutta, eikä Canthin kirjallisuutta voinut siis heidän mielestään pitää uskonnollisena kirjallisuutena. (Tiirakari 1997, 261.)

Canth näki itsekin itsensä uskonnollisena ihmisenä. Hänen uskonsa oli erityisen vahva varsinkin lapsena. Hän liitti syvään lapsenuskoonsa muun muassa sen, että hänellä oli ollut usein näkyjä. Hän tunsi, että oli ikään kuin ollut välittömässä yhteydessä Jumalan kanssa. Canth oli lapsena

usein myös ajatellut itsemurhaa, koska hänelle oli opetettu, että Jumala aikaisen kuoleman kautta kutsui luokseen ne lapset, joita eniten rakasti. Koskaan Canth ei kuitenkaan ollut synnin ja rangaistuksen pelossa lopullisesti suunnitellut nopeuttavansa Jumalansa luokse pääsyä. (Frenckell-Thesleff 1944, 15.)

Luulen, että Canth peilasi Anna Liisan kautta omia lapsuuden tuntemuksiaan, kun Anna Liisa harkitsi itsemurhaa omassa maailmassaan, näkyjensä keskellä. Anna Liisa tajusi tosin vasta äitinsä sanoista, ettei itsemurhan tehtyään pääsisi lapsensa kanssa samaan paikkaan. Katsottiinhan, että vasta kaste siirsi lapsen yhteisön jäseneksi, ja jos lapsi kuoli saamatta kastetta, hän jäi harhailemaan levottomana sieluna niin sanottuun välitilaan (Pohjola-Vilkuna 1995b, 114).

Uudelleen Canthin uskonnollisuuden nähtiin voimistuvan nuorimman lapsen syntymän aikoihin, kun Canth koki syvän masennuksen. Enimmäkseen kyse oli kuitenkin siitä, että etenkin hänen ystävänsä olisivat halunneet hänen uskonsa kasvavan. Canth itse pelkäsi vapaiden ajatustensa etäännyttävän hänet Jumalasta. Canthin läheiset, kristillisimmät ystävät kuitenkin näkivät, että Canthin

syvä masennus lapsen synnyttyä ja aviomiehen kuoltua olivat taivaan lähettämiä koettelemuksia, jotka antoivat toiveita Canthin lopullisesta järkiintymisestä ja kääntymyksestä. Lopullisesti Canthin katsotaankin tuovan omaksumansa uskonnollisuuden esiin vasta *Anna Liisassa*. Canthin mukaan "Jumalan henki, joka asuu meissä", voi tulla esiin arvokkaalla tavalla vain, jos ihminen kantaa tekojensa rangaistukset (Frenckell-Thesleff 1944, 312-313). (Frenckell-Thesleff 1944, 89-91.)

Anna Liisan käänös uskonnollisempaan suuntaan tapahtuu nopeasti. Käsikirjoituksessa tälle äkilliselle muutokselle annetaan tilaa kasvaa ja kehittyä *Anna Liisan* ja Riikan keskustelujen kautta, toisin kuin meidän tuntemassamme *Anna Liisassa*. Canth päätti jättää äidin ja tyttären välisen pitkän keskustelun pois, ja siksi *Anna Liisan* uskoontulo onkin useasti nähty liian äkillisenä, jopa teeskenneltynä. Canthin voi helposti nähdä sortuvan niin sanotun deus ex machinan, jumalallisen väliintulon, käyttöön. Ratkaisu tuntuu jotenkin liian ilmeiseltä ja helpolta sen jälkeen, kun *Anna Liisa* pelastuu itsemurhalta. Toisaalta esimerkiksi *Maria-Liisa Nevala* on ylistänyt *Anna Liisan* käännettä varsin vuolaasti näytelmän esipuheessa:

Anna Liisan kehitys näytelmän kuluessa on huikea. Uhkaavan maskuliinisen seksuaalisuuden alistamasta itsemurhayritykseen ajautuvasta tytöstä kasvaa aikuinen nainen, joka ottaa vastuun itsestään ja lopulta asettuu moraalisesti ympäristönsä yläpuolelle paljastamalla sen valheellisuuden ja sosiaalisen pelkuruuden. (Nevala 1998, 7-8.)

Jos tulkitsee näytelmää samalla tavalla kuin Nevala, *Anna Liisa* voidaan todellakin nähdä Canthin tolstoilaisuuden kuvana. Kuten aikaisemmin mainitsin, käsikirjoituksen jumalakeskustelut vaikuttivat hieman pitkäveteisiltä, ja ehkä Canth itsekin on tullut tähän tulokseen. Kenties Canthin tarkoitus onkin ollut jättää ohjaajille ja näyttelijöille hieman tulkinnanvaraa. Paljon on kuitenkin näytelmän toteutuksesta kiinni, miten asioiden kulun voi nähdä. Vaikka haluan olla kaikille tulkinnoille avoin, henkilökohtaisesti en näe syytä uskoa, että Anna Liisa teeskentelisi uskoontulemisensa. Varmasti näkemykseeni vaikuttaa suuresti se, että olen lukenut myös Canthin käsikirjoitusluonnoksia ja nähnyt niiden kautta, millaisen prosessin Anna Liisa käy läpi.

4.6 Miksi juuri lapsenmurhaajan tarina?

Minna Canth halusi kuvata juuri Anna Liisan tarinan. Uskon, että eräs syy tähän on ollut Canthin halu herättää ihmiset huomaamaan piilotettu, mutta erittäin yleinen ongelma, lapsenmurha. Canthilla oli paljon vallankumouksellisia mielipiteitä, mutta *Anna Liisan* kautta hän sai varmasti hyvin eteenpäin sanomaansa siitä, miten langennut nainen on uhri. Canth ei nimittäin hyväksynyt, että kun tyttö koko sydämestään antautui suhteeseen ja sai lapsen, ympäröivä yhteiskunta tuomitsi hänet (Nieminen 1990, 200).

Anna Liisaan ovat vaikuttaneet monet eri lähteet, mutta vähäisimpänä ei voida pitää sitä tosiseikkaa, että Canth kärsi itse nuorimman lapsensa synnyttyä nykyterminologian mukaan synnytyksen jälkeisestä masennuksesta. Minna Canth oli seitsemättä lastaan odottaessa 35-vuotias, ja ennen lapsen syntymää hän jäi leskeksi (Hermansson 1995, 14). Canthin viimeinen synnytys oli raskas, ja hänen kuoleman kielissä tuntemansa halu tappaa oma lapsensa herätti hänet ymmärtämään lapsenmurhasta tuomittuja naisia (Frenckell-Thesleff 1944, 306). Canth sai varsin ristiriitaisen vastaanoton lapsenmurhaajan kuvauksellaan. Toisaalta hänen katsottiin epäonnistuneen "lapsenmurhaajan psykologiana"

ja toisaalta taas *Anna Liisaa* käytettiin jopa esimerkkinä erään rikospsykologiaa koskevan väitöskirjan tarkastustilaisuudessa (Frenckell-Thesleff 1944, 311). Muutenkin Canthin saama kritiikki *Anna Liisasta* oli hyvin moninaista. Juuri *Anna Liisan* ei nimittäin katsottu turmelevan ja opettavan avionrikkojiksi, kuten Canthin aikaisemman tuotannon kohdalla oli tapahtunut (Tiirakari 1997, 234). Kenties tällaiseen katsantokantaan vaikutti nouseva tiede, psykologia, joka oli aiheuttanut sen, että realismi oli saanut lukijoiden mielessä uusia piirteitä: Nyt korostettiin "tunteita ja sisäistä elämäntotuuutta" kollektiivisen kuvauksen sijasta (Tiirakari 1997, 169-170). *Canthia* voitiin kuitenkin pitää myös uskonnollisena kirjailijana. Etenkin *Anna Liisan* loppukohtausta uskonnollisuutta Canthin teoksista etsivät lukijat pitivät erittäin rakentavana, sillä kirjailija antoi hahmonsa tehdä moraalisesti korkeatasoisen ratkaisun kertoessaan tekemästään lapsensurmasta (Tiirakari 1997, 260).

Työläiskuvauksiaan varten Canth keräsi paljon materiaalia muun muassa vankiloista. Niissä vieraillessaan Canth tutustui myös lapsenmurhasta tuomittuihin naisiin, jotka herättivät hänessä erityistä sääliä. Lapsenmurhaaja-aihettaan Canth kehitteli kymmenisen vuotta, ja imi sinä

aikana vaikutteita myös erilaisista kirjallisuuden lapsenmurhatarinoista. Kuten aiemmin mainitsin, julkisesti on annettu ymmärtää, että Kiellandin kertomus, *Karen*, olisi ollut suurin vaikuttaja (Nieminen 1990, 292). Sen sijaan Tolstoin 1886 ilmestynyttä kansannäytelmää, *Pimeyden valta eli kun kynsi on kiinni, niin on koko lintu hukassa*, Canth kielsi tunteneensa ennen *Anna Liisan* kirjoittamista. Tolstoinkin tarinassa keskeisenä aiheena on lapsenmurha ja sen suurelle juhlayleisölle tehty tunnustaminen. Eräs Canthin seurapiiriin kuulunut väittikin, että Canth oli puhunut ennen *Anna Liisan* ilmestymistä Tolstoin näytelmästä ja oletettavasti ainakin lukenut siitä kirjoitetun arvostelun. (Frenckell-Thesleff 1944, 315-316.)

Itse en pidä kovinkaan tärkeänä, onko Canth tuntenut Tolstoin näytelmän vai ei. Vaikka lähtöasetelma olisi hyvinkin samanlainen, mielestäni sillä ei ole lopputuloksen kanssa mitään tekemistä. Vaikka näytelmillä näin ollen intertekstuaalisesti jotain yhteistä olisikin, näen yhteyden kuitenkin erittäin ohuena. Sen sijaan juuri vankiloissa käydyt keskustelut ovat varmasti vaikuttaneet suuresti Canthiin. *Anna Liisasta* on jopa sanottu, että se perustuu tositapahtumiin (Anna Liisa, URL:

<http://www.yle.fi/kotikatsomo/ark0606.html>). Minä en usko, että tarina itsessään olisi suora kertomus kenenkään elämästä, vaan useamman tarinan yhteenliittymä. Kansanperinnettämme vaikutus on varmasti myös todellista, sillä Canth oli kiinnostunut suomen kielestä ja kansasta (Hagman 1906, 94-97). Kenties Canth on kuitenkin tarkoituksella jättänyt mainitsematta kansanperinteemme vaikutuksesta, olihan realismin ajalle tyypillistä, että tradition jäljet haluttiin peittää, ja sen sijaan korostettiin tapahtumien todenperäisyyttä (Saariluoma 1998, 8).

Kun puhutaan Canthin suhteesta lapsenmurhaan ja erityisesti aviottomiin lapsiin, ei pidä unohtaa sitä tosiseikkaa, että omien lapsenmurhatuntemuksiensa lisäksi myös Canthin omista sukulaisuussuhteista liikkui huhuja. Kiinnostavaa on, että vaikka suomenmielisyys oli tuolloin niin kovin muodikasta, pidettiin silti käsittämättömänä, että Minna Canthin kirjalliset lahjat voisivat olla peräisin hämäläisvanhemmilta. Sen sijaan pidettiin uskottavampana, että Canthin isä oli joku "sekarotuinen mies, jonka suonissa juoksi vanhaa, useampien sivistyspolvien läpi liikkunutta verta" (Hagman 1906, 1). Juoruilijoiden mielestä tätä epäilyä tuki muun muassa se

tosiseikka, että Minnan isä, Gustaf Vilhelm Johnson, yleni Tampereen puuvillatehtaalla nopeasti hyvään aineelliseen asemaan. Epäiltiin siis, että Johnson oli ottanut kantaakseen vastuun jonkun säädyltään korkeamman henkilön syrjähyypystä saaden siitä myös kohtuullisen korvauksen. Vaikka isän henkilöllisyyttä ei voikaan pelkällä vihkitodistuksella näyttää toteen, unohtivat juoruilijat silti yleensä sen tosiseikan, ettei Minna Canthin vanhempien avioliittoa solmittu hätäpäissään raskauden peittämiseksi, vaan että Minna syntyi vasta viisi vuotta vanhempiensa avioitumisen jälkeen. Lucina Hagman kirjoittamassaan Minna Canthin elämäkerrassa ei kuitenkaan anna kovinkaan suurta painoa kirjailijan isän henkilöllisyydelle, oli tämä sitten Minnan äidin aviomies tai joku muu, vaan haluaa korostaa Minnan äidin osuutta tämän perimän suhteen:

Niinkuin ei halpasukuinen, mutta raitisruumiinen ja vankasieluinen äiti voisi lapselleen lahjoittaa yhtä jaloja lahjoja, kuin korkeaa sivistysperintöä nauttiva isä. [...] Sillä äiti ei pane itseänsä ja omaansa lapseensa ainoastaan sitä kantaessaan ennen sen syntymistä, vaan koko lapsuuden ja nuoruuden aikana. Hän etupäässä on lapsen luoja ja muodostaja. (Hagman 1906, 1-2.)

Hagman tekee hienon työn Minnan äidin puolustajana, sillä kuten aiemminkin olen maininnut, äidin katsottiin noihin aikoihin olevan vastuussa etenkin tyttölapsista. Toisaalta Hagman kuitenkin sivuuttaa kysymyksen isästä täysin merkityksettömänä, kuin olisi itsekin epäillyt, kuka Cantin isä loppujen lopuksi oli. Se tosiseikka, että Minna Canth on itsekin tiennyt epäilyksistä oman perimänsä suhteen, on saattanut hyvinkin vaikuttaa hänen ajattelutapaansa, vaikka hän tyrmäsikin kaikki epäilyt isästään: "Kaikkea ihmiset keksivät! Ja kuitenkin olen lapsista ainoa, joka olen isäni näköinen." (Hagman 1906, 3.)

Toisaalta, vaikka Canth olisi sanonut tarkalleen, kuten Hagman väittää, ei sekään vielä todista kenenkään isyyttä. Entä jos Canth halusikin vain vaientaa epäilijät?

5. KOONTAA JA PÄÄTELMIÄ

Tässä työssäni käytettävät tekstit tekee erikoislaatuiseksi se, että valmiin näytelmätekstin lisäksi materiaalinani on ollut sekä Canthin käsikirjoitusluonnokset *Anna Liisasta* että lapsenmurhatarinat, jotka ovat alun perin olleet suullisessa muodossa kulkenutta tarinaperinnettä. Tutkimukseni kannalta mielenkiintoisinta on ollut huomata, että *Anna Liisassa* on kysymys yhdestä ja samasta kulttuurin tarinakerroksesta, kuin suomalaisen kansanperinteen lapsenmurhatarinoilla. *Anna Liisaa* näytelmänä intertekstuaalinen tutkimustapa ei muuta, mutta sijoittamalla *Anna Liisa* suurempaan tekstien ja kulttuuristen ilmiöiden kenttään, teksti selittyy tarkemmin ja se avaa myös erilaisia tulkintatapoja näytelmälle. *Anna Liisasta* voimme selkeästi nähdä Canthin kiinnostuksen suomalaista kertomusperinnettä kohtaan.

Genetten jaottelun mukaan *Anna Liisaa* voi pitää lapsenmurhatradition hypertekstinä. Kyse on täysin itsenäisestä tekstistä, jonka kuitenkin voidaan katsoa olevan muunnos hypotekstistään, eli lapsenmurhaa käsittelevästä traditiosta. En tiedä, miten selvänä

aikalaiset ovat uskomustarinoiden ja *Anna Liisan* yhteyden nähneet, mutta kun ottaa huomioon, miten yleisiä lapsenmurhatarinat ovat olleet, voi kuvitella, että sitä on pidetty itsestäänselvytenä, kyse on vain ollut tarinoiden realistisesta muunnoksesta. Joka tapauksessa *Anna Liisaa* verrattiin myös muihin jo olemassa oleviin teoksiin. Meidän aikanamme tuo lapsenmurhatarinoiden ja Canthin näytelmän yhteys ei ole enää ollenkaan päivänselvä, koska kansanperinteemme kertomukset eivät enää juurikaan kierrä sukupolvelta toiselle. Jos kuitenkin haluamme tulkita *Anna Liisaa* lapsenmurhatradition kautta, voimme nähdä *Anna Liisan* maailman moniulotteisempana kuin mihin olemme tottuneet.

Anna Liisassa ja lapsensa murhaajista kertovissa tarinoissa voi nähdä selvästi useita yhdistäviä tekijöitä. Nämä tekijät voidaan katsoa selviksi alluusioiksi, joten *Anna Liisa* lunastaa paikkansa suomalaisen uskomustarinaperinteen transformaationa.

Ensimmäiseksi voi todeta, että raskaus on ollut vahinko. Koska näin on ollut, ja lapsi on siis ei-toivottu, raskaus on salattu muilta joko kokonaan, tai äidillä on ollut joku luottohenkilö, joka on tiennyt muita enemmän, kuten *Anna*

Liisalla Husso. Kolmanneksi voi todeta, että rikos on tapahtunut jo ennen varsinaisen paljastustarinan alkua. Tarinoiden ja *Anna Liisan* yhteiseksi lähtökohdaksi voimme taas katsoa sen, että lapsensa murhaaja ei saa teoltaan rauhaa. Se, mistä murhaajan rauhattomuus johtuu, ilmaistaan myyteissä ja *Anna Liisassa* hieman eri tavoin. Myyteissä rauhattomuus johtuu jostain yliluonnollisesta, esimerkiksi lapsen ruumiin kummittelusta, mutta *Anna Liisassa* rauhattomuuden saa aikaan Mikon ja Husson uhkaus paljastaa *Anna Liisan* synkkä salaisuus, jolloin hän on vaarassa menettää todellisen rakkauden. Tosin *Anna Liisankin* lapsen voidaan tulkita kummittelevan järvellä, kuten myös myyttien kummitteluosuus voidaan nähdä vertauskuvana jostain todellisesta ongelmasta. Oli kyse sitten tuonpuoleisesta tai maallisesta, mielestäni yhteys on kuitenkin ilmeinen, se vain kuvataan eri tavoin. Kyse on omatunnon äänestä, joka saa näkemään ja kuulemaan asioita, jopa toimimaan epätoivoisesti ja -loogisesti. Omatunnon ääneksi voisi varmasti laskea myös vapauttajan roolissa esiintyvän miehen, mutta itse lasken sen mieluummin omaksi yhtäläisyydeksi näiden kahden elementin välillä. Mies kun mielestäni kuvaa enemmän yhteiskuntaa ja sen rakenteita.

Joka tapauksessa edellä mainitsemaani yliluonnolliseen elementtiin, jota omatunnoksikin kutsuin, liittyy kiinteästi myös seuraava Anna Liisan ja myyttien yhtäläisyys: kastamatta kuolleiden ongelmalliseksi koettu kohtalo. Myyteissä ongelma ratkaistaan saattamalla vainaja siunattuun maahan, mutta *Anna Liisassa* ratkaisua ei kuvata. Vaikka *Anna Liisassa* ei tuonpuoleista suoranaisesti kerrotakaan, tai sen kuvaaminen on jätetty näyttämötoteutuksen harteille, voimme kuitenkin ajatella, että *Anna Liisan* lapsi jäi liekkiönä metsään kummittlemaan, koska ainakaan näytelmä ei kerro, että lapsi pääsisi siunattuun maahan. Kukaan muu, kuin *Anna Liisa* ei nimittäin tuntunut lapsen kohtalosta välittävän, mutta toisaalta lapsi ei näytelmän aikana ilmaissutkaan itsestään muille kuin *Anna Liisalle* (AL,96). Näin ollen *Anna Liisan* voi siis katsoa sisältävän myyttillisiä aineksia, mutta myytiksi se voi rakentua vain yksittäisessä näyttämötoteutuksessa.

Voi ajatella, että tiiviissä maalaisyhteisössä on vallinnut, ja vallitsee jossain määrin varmasti edelleen, tietynlainen suojeleminen asianosaisia kohtaan. Ilmeisesti lapsenmurhaa on pidetty pitkälti oman kyläyhteisön asiana, jota on viety virallista tietä eteenpäin ainoastaan, jos

se on ollut aivan välttämätöntä. *Anna Liisassakin* hänen perheensä haluaisi suojella häntä, ja oletettavasti myös kyläyhteisö olisi niin tehnyt, jos *Anna Liisa* ei olisi julkisesti tunnustanut tekoaan virkavallan edustajan ollessa paikalla, ja näin murtanut kuvan, joka kyläläisillä oli hänestä ihmisenä (AL, 111-113).

Huolimatta siitä, että kyse on yli sata vuotta sitten kantaesityksensä saaneesta näytelmästä, *Minna Canthin Anna Liisa* puhuttelee teatterintekijöitä ja -katsojia edelleen. Teattereiden esitystietokanta Ilonasta käy ilmi, että *Anna Liisaa* on 2000-luvulla esitetty neljässä suomalaisessa ammattiteatterissa; Joensuun, Lahden, Vaasan ja Savonlinnan kaupunginteattereissa (Ilona - teatterin esitystietokanta, URL: http://212.213.117.18/default_frame_set.asp?CodeLanguage=fi). Lisäksi *Anna Liisaa* on pelkästään Tampereella esitetty tällä vuosikymmenellä ainakin kahdella taholla. Alma Rajalan Tukcateatterille tekemä ohjaus sai ensi-iltansa 20.9.2002 (Tukcateatterin kotisivu, URL: <http://www.tukcateatteri.fi/historiikki/al.html>), ja Tampereen yliopiston näyttelijäntyön laitoksen *Anna Liisan tarina* näki päivänvalonsa Ginette Muñoz-Rochan ohjauksessa 11.2.2003 (*Anna Liisan tarina* Näтын ensimmäisen vuosikurssin työstettävänä, URL:

<http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0103/2901a.html>). Uskon, että tässä eivät suinkaan ole kaikki Suomessa *Anna Liisasta* muutaman viime vuoden aikana tehdyt versiot.

Kenties *Anna Liisan* kestävä suosio johtuu siitä, että myös lapsenmurha puhuttaa edelleen. Suomen rikoslain 21 luvun, 4 § mukaan lapsenmurha on naisen synnytyksestä johtuvan uupumuksen tai ahdistuksen alaisena suorittama surmateko, josta seurauksena on vähintään neljän kuukauden ja enintään neljän vuoden mittainen vankeusrangaistus (Suomen rikoslain 21 luku, URL: <http://heikniemi.net/rikoslaki/r121.html>). Tämä rikos ei ole hävinnyt hyvinvointiyhteiskunnastamme.

Vuosilta 1970-1994 Suomessa tehty tutkimus osoittaa, että alle vuoden ikäisillä lapsilla on suurempi riski joutua tapetuiksi kuin vanhemmilla lapsilla (Vanamo - Kauppi - Karkola - Merikanto - Räsänen, 2001). Pelkästään vuonna 1995 alle 15-vuotiaiden kuolemista 2 prosenttia johtui henkirikoksista, ja näistä tapauksista noin 70-80 prosentissa tekijänä oli uhrin perheenjäsen. Ehkäisykeinojen ja -tietouden lisääntymisen johdosta lapsenmurhat eivät kuitenkaan ole nykyään läheskään yhtä

yleisiä kuin esimerkiksi sata vuotta sitten. Vuosina 1970-1996 onkin rekisteröity "ainoastaan" 97 vastasyntyneen surmaa. Viime vuosina on päästy vielä pienempiin lukuihin. Vuonna 1999 poliisin tietoon tuli yksi lapsenmurhatapaus ja vuonna 2000 kaksi (Honkatukia Päivi: Naiset rikosten tekijöinä, URL: <http://www.om.fi/optula/uploads/hcrdw.pdf>). (Haapasalo - Petäjä 1999, 129.)

Yleinen oletus on, että miehet surmaavat perheessä useammin kuin naiset, ja tämä pitääkin lukumääräisesti paikkaansa. Naiset sen sijaan surmaavat lapsensa miehiä useammin näiden ensimmäisten elinvuosien aikana. Äideillä on suurempi riski nähdä etenkin vastasyntynyt ikään kuin itsensä jatkeena, mikä todennäköisesti lisää riskiä surmata lapsi niin sanotun laajennetun itsemurhan yhteydessä. Laajennetussa itsemurhassa on kyse siitä, että äiti tappaa ensin lapsensa, ja yrittää sitten riistää oman henkensä suunnitelmien mukaisesti. Vastasyntyneen lapsen surmaa useinmiten nuori ja naimaton nainen, joka on lapsen syntymän hetkellä, ja varmasti aiemminkin, ollut vaikeassa elämäntilanteessa. Etenkin synnytystä seuraava lapsivuodepsykoosi, joka on vaikeammin hoidettavissa kuin synnytyksen jälkeinen masennus, voi johtaa lapsen tappamiseen. Myös skitsofrenia, psykoottiset harhaluulot

tai hallusinaatiot voivat toisinaan ajaa äidin epätoivoiseen tekoon. (Haapasalo - Petäjä 1999, 129-130.)

Nykypäivänä suuri osa lapsensa surmanneista naisista on kokenut lapsuudenkodissaan väkivaltaa tai laiminlyöntiä (Haapasalo - Petäjä 1999, 148). Helsingin Sanomissa 26.1.2003 ilmestyneessä Anna-Stina Nykäsen artikkelissa ylilääkäri Markku Eronen kuitenkin painottaa, etteivät lapsensa tappaneet naiset ole sen enempää uhreja kuin rikoksiin syyllistyneet miehetkään. Samassa artikkelissa Ghitta Weizmann-Heneliuskin muistelee, ettei yhenkään lapsensurman syynä olisi ollut miehen naiseen kohdistama henkinen tai fyysinen väkivalta, joten hänestä uhrimyyttikin olisi jo aika rikkoa. Kaiken kaikkiaan lapsenmurhan taustalta näyttää tänäkin päivänä nousevan samat syyt kuin jo sata vuotta sitten: Pelätään, että mies jättää tai äiti suuttuu. (Nykänen 2003, D1-D2.)

Jos vastasyntyneen lapsensa surmannut äiti usein kärsii mielenterveysongelmista, on vanhemmankin lapsen joutuessa uhriksi taustalla yleensä voimakas masennus tai jokin mielisairaus. Tärkeää on myös ottaa huomioon, että lapsensa surmanneella naisella on erittäin suuri riski uusia tekonsa. Kukaan ei luonnollisestikaan pysty

estämään, etteikö lapsensa surmannut nainen voisi hankkiutua uudelleen raskaaksi. Syntyvää lasta ei välttämättä tällaisessa tilanteessa edes oteta huostaan, jos surmaaja on tuomionsa jo kärsinyt. Sen sijaan, jos äiti on epäonnistunut surmayrityksessään, hän ei voi saada yrityksen kohteeksi joutunutta lasta takaisin. Kaiken kaikkiaan yhteiskuntaan takaisin asettuminen on varmasti nykyäänkin vaikeaa. Entisajan anna liisat saattoivat ehkä jotenkin yrittää aloittaa elämänsä uudelleen muualla kuin kotipaikkakunnallaan, mutta nykyään tiedonkulku on paljon nopeampaa ja tehokkaampaa. (Nykänen 2003, D1-D2.)

Tältäkin vuodelta (2006) löytyy Suomessa tapahtuneita lapsenmurhia ainakin kaksi kappaletta. Keväällä uutisoitiin Pietarsaaren tapauksesta, jossa keski-ikäinen nainen kuoli vaivoihinsa matkalla sairaalaan. Normaalin kuolisyntytutkinnan yhteydessä selvisi, että nainen oli juuri synnyttänyt. Ruuminavauksen perusteella naisen kotiin tehtiin kotietsintä, josta löydettiin vastasyntyneen lapsen ruumis. Poliisi pidätti miehen, jota pidettiin aluksi pääepäiltynä. Lisätutkimuksien perusteella naisen osuus rikoksessa kuitenkin näytti korostuvan. (Vastasyntyneen surmasta epäilty mies pysyy edelleen vangittuna, Aamulehti 6.4.2006; Pietarsaaren

vauvasurmasta epäilty pysyy vangittuna, Aamulehti 4.5.2006.)

Myös Savonlinna ja Kuopio saivat keväällä omat tragediansa. Jälkikäteen tosin selvisi, että Kuopion tapauksessa ei ollut kyse lapsensurmasta, vaan lapsi oli joko syntynyt kuolleena tai menehtynyt heti synnyttyään. Äiti puolestaan oli kuollut synnytyksen komplikaatioihin. Joka tapauksessa nainen oli kuitenkin salannut raskautensa muilta, koska hän ei ollut ottanut asian tultua ilmi yhteyttä terveydenhuoltoon. Savonlinnan tapauksessa oikeuden päätöstä odotellaan parhaillaan. (Äiti ja vastasyntynyt löydettiin kuolleina Kuopiossa, Aamulehti 11.5.2006; Äidille syyte vauvan kuolemantuottamuksesta, Aamulehti 27.9.2006.)

Kevään tapahtumat ovat saaneet kättilöliiton puheenjohtajan, Merja Kumpulan, heräämään:

En osaa sanoa, onko kyse uudesta ilmiöstä vai ovatko vastaavat aikaisemmin sattuneet tapahtumat pidetty paremmin salassa lehdistöltä. (Äiti ja vastasyntynyt löydettiin kuolleina Kuopiossa, Aamulehti 11.5.2006.)

Kumpulän ihmettelyyn en voi kuin todeta jo tämän työni perusteella, että kyse ei todellakaan ole mistään uudesta ilmiöstä. Lapsia on tapettu melkein yhtä kauan, kuin lapsia on tehtykin. Nykyään lapsenmurhasta vain ei puhuta muuten, kuin sellaisesta uutisten kautta lukiessaan. Asiaa pelätään. Sata vuotta sitten ongelma on ollut tavallisempi. Niin on vain saattanut käydä. Häpeä se on ollut tuolloinkin, kuten *Anna Liisankin* kautta voimme huomata. Lapsenmurhatarinat ovat kuitenkin olleet ikään kuin epäsuoraa ehkäisyvalistusta, ettei tytön olisi tarvinnut mennä toimissaan liian pitkälle (Jauhiainen 1990, 129).

Kun naisen tekemä lapsenmurha tulee esiin, reaktiot tuntuvat usein olevan yllättyneiltä, jopa pöyristyneiltä. Tuntuu, että kun isä surmaa lapsensa, se on paljon helpompi antaa anteeksi. Yleinen mielipide tuntuu olevan: Hänellä nyt vain nakshti päässä. En tarkoita, että äidinkään surmatyöhön tulisi suhtautua kevyesti, mutta jossain vaiheessa lapsensa surmannut äitikin ansaitsisi synninpäästön. Vai onko miehille helpompi antaa anteeksi, koska he tuntuvat naisia useammin onnistuvan lapsensurman yhteydessä myös oman henkensä riistossa. Kenties tähän liittyy voimakkaasti se, että myyttinen ja realistinen

naiskuva kulkevat ikään kuin käsi kädessä, mutta miehisuus nähdään älyperäisenä ja tietoisena toimintana (Korte 1988, 106). Nainen, joka tappaa lapsensa, rikkoo näin ollen myyttiä tunteellisuudestaan ja äidivaistostaan, jonka pitäisi suojella lasta ympäröivältä pahalta. Mies sen sijaan tappaessaan lapsensa ja itsensä tavallaan vahvistaa omana symbolista kuvaansa päätöksissään vahvana yhteiskunnan tukipilarina, joka kantaa teoistaan vastuun itseään säästämättä.

Anna Liisasta näkee, että näytelmän loppuratkaisun tekeminen ei ole ollut Canthille helppoa. Näytelmän alkupuolen muutokset painettuun versioon verrattuna ovat jopa merkityksettömiä, mutta viimeisen näytöksen kanssa on toisin. Canth on rakentanut etenkin äidin ja tyttären välille paljon enemmän materiaalia, mitä hän loppujen lopuksi on käyttänyt. Toisaalta Anna Liisan ja Riikan ajatukset ovat varmasti olleet Canthin aikalaisille selkeämpiä asioita kuin nykylukijalle, jolloin niukempikin dialogi on riittänyt kertomaan oleellisen, ja tekstin tulkinnalle on jätetty enemmän liikkumavaraa. Oman aseman säilyttäminen silloisessa yhteisössä on ollut etenkin naiselle vaikeaa tasapainottelua hyvien ja huonompien valintojen välillä.

Anna Liisa on Canthin jalostamaa kansanperinnettä. Se kertoo tutun tarinan maanläheisesti, vaikka tuonpuoleinen tuntuukin koko ajan olevan läsnä. Mielestäni Canth ei uskomustarinoiden tapaan niinkään halua varoitella vaan kuvata mahdollisimman realistisesti tiivistä yhteisöä ravistelevaa tragediaa. Vaikka Canth itse seisoo vankasti *Anna Liisan* puolella, hän on rakentanut näytelmän muutkin hahmot siten, että heidän toimintansa on ymmärrettävää ja perusteltua. Äänensä saa tarvittaessa esiin myös surmattu lapsi, joka traditioon pohjaten nousee kuolleista liekkiöksi, näytelmän yhdeksi roolihenkilöksi.

LYHENTEET

AL	Minna Canth: Anna Liisa 1998 (1895)
AL käsikirjoitus	Minna Canth: Anna Liisan varhaisia käsikirjoitusluonnoksia 1895
SKS	Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
KRA	Kansanrunousarkisto

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

Tutkimuskohteet

CANTH, MINNA 1998 (1895) Anna Liisa. Näytelmä kolmessa näytöksessä. Juva: WSOY.

CANTH, MINNA 1895 Anna Liisa. Käsikirjoitusluonnoksia. Minna Canth -kokoelma. Kuopion kaupunginkirjasto.

SUOMALAISEN KIRJALLISUUDEN SEURAN KANSANRUNOUSARKISTO.

Luokka C 301 (Lapsensa surmannut, lapsensa ruumiin kätkenyt nainen - ei saa rauhaa, kulkee kuoltuaan).

Luokka F 214 (Lapsenmurha - lapsensa surmaaja kokee yliluonnollista, kuolee).

Luokka C 911 (Surmatun lapsen kuolinpaikalla, kätköpaikalla nähdään outoa, yliluonnollista - paikka on rauhaton, kunnes lapsen ruumis tai luut löytyvät ja toimitetaan siunattuun multa - hevonen pysäytyy paikalla, ei pääse eteenpäin).

Luokka C 966 ("Pikkuinen pytty ja pitkät luut!" - pyttyyn kätkeyty ja surmattu lapsi näyttäytyy, valittaa - rikos tulee ilmi).

Painetut lähteet ja kirjallisuus

ALANKO, OUTI JA KÄKELÄ-PUUMALA TIINA (toim.) 2003
Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Pieksämäki:
RT-Print Oy.

ARISTOTELES 1998 (1967) Runousoppi. Suomentanut Pentti
Saarikoski. Keuruu: Otava.

ARMSTRONG, KAREN 2005 A Short History of Myth. First
published in Great Britain in 2005 by Canongate Books
Ltd, Edinburgh, Scotland. First American edition. The
United States of America: Canongate.

BARTHES, ROLAND 1993 (1973) Tekstin hurma. Alkuteos:
Le plaisir du texte. Editions du Seuil, 1973.
Suomentanut Raija Sironen. Jyväskylä: Gummerus.

EILOLA, JARI 2000 Paholaisen rakastajattaret. - Rikos
historiassa. Toimittanut Olli Matikainen. Jyväskylä:
Kopijyvä.

FRENCKELL-THESLEFF, GRETA von 1944/1994 Minna Canth.
Suomentanut Tyyni Tuulio. Keuruu: Otava.

GALLEN-KALLELA-SIRÉN, JANNE 2001 Minä palaan
jalanjäljilleni. Akseli Gallen-Kallelan elämä ja
taide. Helsinki: Otava.

GENETTE, GÉRARD 1979 Introduction à l'architexte.
Paris: Éditions du Seuil.

GENETTE, GÉRARD 1982 Palimpsestes. La littérature au
second degré. Paris: Éditions du Seuil.

GENETTE, GÉRARD 1987 Seuils. Paris: Édition du Seuil.

HAAPASALO, JAANA JA PETÄJÄ, SONJA 1999 Äidit lapsensa
surmaajina. - Väkivallan kierre. Toimittanut Jaana
Haapasalo. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu
5/99. Helsinki: Tietosanoma Oy.

HAGMAN, LUCINA 1906 Minna Canthin elämäkerta I-II.
Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava

HEIKKINEN, VESA 1999 Ideologinen merkitys: kriittisen
tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Vaasa:
Ykkös-Offset.

HEINÄMAA, SARA JA NÄRE, SARI (toim:) 1994 Pahan
tyttäret. Tampere: Tammer-Paino Oy.

HERMANSSON, MAARIT 1995 Vapautumisen teema Minna
Canthin kaunokirjallisuudessa. Naisnäkökulma
kirjallisuuden-tutkimukseen ja sosiaalihistoriaan.
Tampere: Tampereen yliopisto.

JAUHIAINEN, MARJATTA 1990 "Viattomuus on naisen
ensimmäinen kaunistus". Naisen synnit
uskomustarinoissa. - Louhen sanat. Kirjoituksia
kansanperinteen naisista. Toimittaneet Aili Nenola ja
Senni Timonen. Helsinki: Painokaari Oy.

JUTIKKALA, EINO 1994 (1987) Kuoleamalla on aina syynsä.
Maailman väestöhistorian ääriviivoja. Porvoo: WSOY.

KAIMIO, MAARIT 1998 Väkivallan käsite ja kontrolli
antiikin Kreikassa. - Väkivalta antiikin kulttuurissa.
Toimittaneet Maarit Kaimio, Jaakko Aronen ja Juha
Sihvola. Tampere: Tammer-Paino Oy.

KANNILA, HELLE (toim.) 1973 Minna Canthin kirjeet.
Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy

KAUKONEN, VÄINÖ 1982 1800-luvun Kuopio ja kansallinen kulttuuri. Mikkeli: Länsi-Savo Oy.

KORTE, IRMA 1988 Nainen ja myyttinen nainen. Helsinki: Yliopistopaino.

KORTELAINEN, ANNA 2003 Levoton nainen. Hysterian kulttuurihistoria. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

KRISTEVA, JULIA 1993 (1969-1993) Puhuva subjekti. Tekstejä 1967-1993. Suomennokset: Pia Sivenius, Tiina Arppe, Kirsi Saarikangas, Helena Sinervo ja Riikka Stewen. Tampere: Tammer-Paino Oy.

LAAKSONEN, PEKKA 1971 Parkanon seudun kertomusperinnettä. -Parkanon ja Kihniön kirja. Toimittanut Heikki Rantatupa. Jyväskylä: K. J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapaino.

LAAKSONEN, PEKKA 1999 Parkanon tarinat. - Kotimailla. Toimittaneet Seppo Knuuttila, Ulla Piela ja Senni Timonen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

LETTO-VANAMO, PIA (toim.) 1991 Suomen oikeushistorian pääpiirteet. Sukuvallasta moderniin oikeuteen. Jyväskylä: Gummerus.

LYYTIKÄINEN, PIRJO 1991 Palimpsestit ja kynnystekstit. Tekstien välisiä suhteita Gérard Genetten mukaan ja Ahon *Papin rouvan* intertekstuaalisuus. - Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia. Tampere: Tammer-Paino.

MAKKONEN, ANNA 1991 Onko intertekstuaalisuudella mitään rajaa? - Intertekstuaalisuus. Suuntia ja sovelluksia. Toimittanut Auli Viikari. Tampere: Tammer-Paino Oy.

MALMBERG, RAILI 1990 Tyttö syntyi - tyhjä syntyi? - Louhen sanat. Toimittaneet Aili Nenola ja Senni Timonen. Helsinki: Painokaari Oy.

MIKKONEN, PIRJO JA PAIKKALA, SIRKKA 1996 (1988) Joka Kodin suuri nimikirja. Sukunimet. Keuruu: Otava.

NENOLA, AILI 1986 Miessydäminen nainen. Naisnäkökulmia kulttuuriin. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

NEVALA, MARIA-LIISA 1998 Esipuhe. - Anna Liisa. Kirjoittanut Minna Canth. Juva: WSOY.

NIEMINEN, REETTA 1990 Minna Canth. Kirjailija ja kauppias. Keuruu: Otava.

NIIRANEN, TIMO 1986 Erotiikan kulttuurihistoria. Kuopio: Kustannuskiila.

NIKUNEN, MINNA 2005 Surman jälkeen itsemurha. Tampere: Tampereen yliopisto.

NOUSIAINEN, MERVI 1990 Salaisen teon julkinen pohdinta. Lastenmurhatarinat kulttuurisena puheena. - Louhen sanat. Kirjoituksia kansanperinteen naisista. Toimittaneet Aili Nenola ja Senni Timonen. Helsinki: Painokaari Oy

O'CONNOR, ANNE 1991 Child Murderess And Dead Child Traditions. FFC 249. Helsinki: Suomalainen tiedeakatemia.

PENTIKÄINEN, JUHA 1968 The Nordic Dead-Child Tradition. Nordic Dead-Child Beings. A Study In Comparative Religion. Helsinki: Helsingin Liikekirjapaino Oy.

PENTIKÄINEN, JUHA 1990 Suomalainen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

POHJOLA-VILKUNA, KIRSI 1995a Eros kylässä. Maaseudun luvaton seksuaalisuus vuosisadan vaihteessa. Mikkeli: Länsi-Savo Oy.

POHJOLA-VILKUNA, KIRSI 1995b Lapsenmurha. Avaamaton tarina. - Sisä-Suomen tuomiokirjat tutkimuslähteinä ja elämän kuvaajina. Toimittaneet Heikki Roiko-Jokela ja Timo Pitkänen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

RAAMATTU 1992 - Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkolliskokouksen vuonna1992 käyttöön ottama

suomennos. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino
Raamattutalo.

REITALA, HETA JA HEINONEN, TIMO (toim.) 2001
Dramaturgioita. Näkökulmia draamateorian, dramaturgian
ja draama-analyysin ongelmiin. Saarijärvi: Saarijärven
Offset Oy.

SAARILUOMA, LIISA 1998 Saatteeksi. - Interteksti ja
konteksti. Toimittaneet Liisa Saariluoma ja Marja-
Leena Hakkarainen. Vaasa: Ykkös-Offset Oy.

SANDSTRÖM, BRITT JA TAUSSI-SJÖBERG, MARJA 1983
Ensamma med skammen. -Den utsatta familjen. Redaktör
Hans Norman. Stockholm: LT.

SILTALA, JUHA 1994 Miehen kunnia. Keuruu: Otava.

SIMONSUURI, LAURI (toim.) 1999 (1947) Myytillisiä
tarinoita. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran
Toimituksia 229. Jyväskylä: Gummerus.

SUUTELA, HANNA 2005 Impyet. Näyttelijättäret
Suomalaisen Teatterin palveluksessa. Keuruu: Otavan
Kirjapaino Oy.

TIIRAKARI, LEENI 1997 Taistelevat lukumallit. Minna
Canthin teosten vastaanotto. Helsinki: Yliopistopaino.

TOLSTOI, LEO 1908 (1886) Pimeyden valta eli kun kylsi
on kiinni niin on koko lintu hukassa. Suomentanut
Martti Wuori. Tampere: Tampereen Työväen
Osuuskuntapaino.

TUOVINEN, EILA 1994 Taisteleva Minna. Minna Canthin
lehtikirjoituksia ja puheita 1874-1896. Pieksämäki:
Kirjapaino Raamattutalo.

VAINIKKALA, ERKKI 1993 Oppinut taikina. Kirjoituksia
kirjallisuuden teoriasta, kielestä ja kulttuurista.
Jyväskylä: Kopi-Jyvä Oy.

VANAMO, TUIJA; KAUPPI, ANNE; KARKOLA, KARI; MERIKANTO,
JUHANI JA RÄSÄNEN, EILA 2001 (2000) Intra-familial
child homicide in Finland 1970-1994: incidence, causes

of death and demographic characteristics. - Forensic Science International 117 (2001) 199-204.

VILKEMAA, HILJA 1931 Minna Canth. Elämäkerrallisia piirteitä. Helsinki: Otava.

VIIKARI, AULI (toim.) 1991 Intertekstuaalisuus. Suuntia ja Sovelluksia. Tampere: Tammer-Paino Oy.

VIRKKI, JUHA (toim) 1994 Ydinperheestä yksilöllistyviin perheisiin. Juva: WSOY.

VIRTANEN, LEEA. 1990 Huoraksi nimittely suomalaisessa perinteessä. - Louhen sanat. Toimittaneet Aili Nenola ja Senni Timonen. Helsinki: Painokaari Oy.

Sanomalehtiartikkelit

NYKÄNEN, ANNA-STINA Miksi äiti tappaa? - Helsingin Sanomat 26.1.2003.

Pietarsaaren vauvasurmasta epäilty pysyy vangittuna.
- Aamulehti 4.5.2006.

Vastasyntyneen surmasta epäilty mies edelleen vangittuna.

- Aamulehti 6.4.2006.

Äidille syyte vauvan kuolemantuottamuksesta.

- Aamulehti 27.9.2006

Äiti ja vastasyntynyt löydettiin kuolleina Kuopiossa.

-Aamulehti 11.5.2006.

Painamattomat lähteet

Anna Liisa. Tieto haettu 11.10.2006.

URL: <http://www.yle.fi/kotikatsomo/ark0606.html>

Anna Liisan tarina Nätyn ensimmäisen vuosikurssin
työstettävänä. Ginette Muñoz-Rochan ohjaustyö ensi-iltaan
11.2. Tieto haettu 4.10.2006.

URL: [http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/
0103/2901a.html](http://www.uta.fi/ajankohtaista/yliopistouutiset/0103/2901a.html)

HONKATUKIA, PÄIVI Naiset rikosten tekijöinä. Tieto haettu
20.4.2004.

URL: <http://www.om.fi/optula/uploads/hcrdw.pdf>

Ilona - teatterin esitystietokanta. Anna Liisan ensi-
illat. Tieto haettu 4.10.2006.

URL: [http://212.213.117.18/default_frameset.asp?Code
Language=fi](http://212.213.117.18/default_frameset.asp?CodeLanguage=fi)

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kotisivu. Tieto haettu
3.7.2006.

URL: [http://www.finlit.fi/kra/kra5_plaji_
uskomustarina.html](http://www.finlit.fi/kra/kra5_plaji_uskomustarina.html)

Suomen rikoslain 21 luku. Tieto haettu 3.10.2006

URL: <http://heikniemi.net/rikoslaki/r121.html>

Tukkateatterin kotisivu. Anna Liisa. Tieto haettu
4.10.2006.

URL: <http://www.tukkateatteri.fi/historiikki/al.html>